

Voruta

... O Mindaugas susiruošė ir sumanė sau nesikauti su jais atvirai,
bet pasitraukė į pilį, vardu Voruta...

Iš Hipatijaus metraščio 1251 m. įrašo

Nr. 24 (666) 2008 m. gruodžio 20 d. Lietuvos istorijos laikraštis ISSN 1392-0677 Kaina 1 Lt

Šiame numeryje

8

Kun. Pranas BIELIAUSKAS

Vilniaus
dienoraštis
(1915.XII.26
– 1919.XI.26)

(Pabaiga)

„Vorutos“ skaitytojų dėmesiui

Lietuvos paštuose jau priimama laikraščio „Voruta“ prenumerata 2009 metams.

Galima „Vorutą“ užsiprenumeruoti ir internetu, adresu: www.post.lt

Prenumeratos kaina:

1 mėn.	3,00 Lt
3 mėn.	9,00 Lt
6 mėn.	18,00 Lt
12 mėn.	36,00 Lt

Taip pat galima užsiprenumeruoti ir elektroninį laikraščio „Voruta“ variantą. Reikia atsiųsti prašymą į „Vorutos“ redakciją el. paštu, adresu: vorutosfondas@voruta.lt.

Laikraštis bus išsiųstas el. paštu nurodytu adresu. Kaina kaip ir prenumeratos pašte.

„Vorutos“ administracija

Linksmų šventų Kalėdų ir laimingų Naujųjų 2009 metų!

Diskusijos, komentarai, nuomonės, problemos

Vytautas Landsbergis: Kai kurie lenkai įklimpo

Vytautas Landsbergis

I Lietuvą, Latviją, Estiją ir dvylika buvusios Sovietų Sąjungos šalių atėjo Lenkijos įstatymas štai toje neva „posovietinėje“ erdvėje gyvenantiems tautiečiams. Pasiūlyta lyg ir atskiras lenkiškas asmens tapatybės dokumentas norintiems jį turėti papildomai prie lietuviško arba ukrainietiško paso.

Tuo dokumentu nustatoma ypatingas pageidavusių rūšiavimas: Lietuvos lenkas savo laisva valia gali tapti „lenku Rytuose“. Nors ir gyventų išvykęs Tolimuose Vakaruose – apie tai jau esu rašęs.

Geopolitinę keistenybę papildė „lenko rytuose“ pareigos Lenkijai ir lenkams – turbūt visiems lenkų kilmės asmenims visame pasaulyje.

Pareiga nekenkti; o jos atlikimą arba nusižengimą jai pagal įstatymą prižiūrės Lenkijos Respublikos konsulas. Taip Lietuvos piliečiai, prašę ar sutikę gauti „Lenko kortą“, prisiima kitos valstybės priežiūrą, ar gerai elgsis. Dabar iškilo klausimas dėl valstybės pareigūnų, netgi prisiekusių Lietuvai, kurie įsipareigoję ir kitai valstybei, kad juos prižiūrės, gal pabars, nurodys ar baus per savo konsulą. Toks pačios Lenkijos įstatymas, kuriuo įklimpusiems į kortą kaip situaciją sudaroma problemų.

Bus mėginančių kreipti, neva Lietuva – ar tai būtų Seimas, ar Konstitucinis Teismas – prasimano problemų. Tačiau ne Lietuva prasimanė „Lenko kortą“ su reguliuojančiu įstatymu, kurio taikymas Lietuvoje ir gali kelti konstitucinių problemų, ypač valstybės pareigūnams, tarnaujantiems Lietuvos kariuomenėje ir panašiai.

Tarnauji Lietuvai, bet įsipareigojęs Lenkijai – teisiškai prastoka situacija. Reikėjo galvoti. Jei nepagalvojo Lenkijos Seimo, turėjo pagalvoti Lietuvos Seimo nariai. Dar geriau – iš anksto pasvarstyti abiejų Seimų asamblėjoje, kurią turime.

Lenkijos Seimas galėtų dabar ateiti pagalbon sau ir kitiems, jei pataisytų „Lenko kortos“ įstatymą. Tokia būtų papildoma nuostata, pavyzdžiui, kad konsulinės priežiūros institucija netaikoma kortos turėtojams kitos valstybės tarnyboje, ypač einantiems pareigas susijusias su ištikimybės tai valstybei priesaika.

Negali būti tokių pilietinių dilemų, kad gal pirmiausia „ištikimybė lenkams“, o tik po to – kažkokiai sumautai priesaikai, kurią davei kad ir Lietuvai „rytuose“. Ir dar konsului kontroliuojant.

Kadangi Rusijos Dūma jau rengia „Ruso kortos“ įstatymą, o toji šalis deklaruoja ginsianti sootčestvininkus bet kur visomis priemonėmis, tai „Lenko kortos“ atsiradimas – visai ne juokas. Precedentas, broliai, kurį patys sukūrėte.

Prof. Vytautas Landsbergis,
Europos Parlamento narys
www.delfi.lt, 2008 m. gruodžio 10 d.

Mažoji Lietuva

Ievos Jankutės archyvą atvertus...

Ievos Jankutės šeimos archyvas į Klaipėdos universiteto biblioteką, Retų spaudinių, kolekcijų ir rankraščių skyrių, pasibeldė vos prieš porą metų, 2006 m. 2002 metų lapkričio 18 d. gimtinėn sugrįžusi Mažosios Lietuvos patriarcho Martyno Jankaus vaikaitė nusprendė atsisveikinti su daug metų saugotais šeimos dokumentais bei nuotraukomis.

I. Jankutės apsilankymas KUB 2008-ųjų pavasarį. Iš kairės: Mažosios Lietuvos archyvo vyresn. bibliotekininkė D. Česnulevičiūtė, Retų spaudinių, kolekcijų ir rankraščių skyriaus vedėja D. Steponavičiūtė, I. Jankutė, KUB direktorė J. Pupelienė

Nukelta į 11 p.

Palaimintojo Jurgio Matulaičio konsekracijos vyskupu 90-ųjų metinių minėjimas

Jurgio Matulaičio įžengimo į Vilniaus katedrą 90-mečio minėjimas

Išsamų pranešimą tema „Vyskupas Matulaitis vakar ir šiandien“ perskaitė istorikė Genovaitė Gustaitė, akcentavusi vyskupo idėjų aktualumą šiandieniniame gyvenime.

Vyresnysis kunigas Vaclovas Aliulis savo pranešimą pavadinęs „Jurgis nugalėtojas“ susirinkusiems priminė, kokią daugybę kliūčių turėjo nugalėti vyskupas Jurgis Matulaitis savo žemiškame kelyje. „Dirbdamas Vilniuje, Jurgis Matulaitis skiepijo lietuviybę, ragino: „Lietuviškai duonelę valgome, tai lietuviškai ir kalbėkime“, - tvirtino pranešėjas. – Jurgis Matulaitis mokėjo skaityti laiko ženklus, matyti, ko reikia šiandien ir numatyti keletą ėjimų į priekį. Tačiau didžiausioji pergalė buvo, kai tapo paskelbtas palaimintuoju.“

Sesuo Dalia Stražinskaitė gražiai paskaitė lietuvių poetų eiles, giedojo LMA mišrus choras, kurio vadovas Vytautas Verseckas.

Vyskupo Jurgio Matulaičio pagerbimo vakare dalyvavo kardinolas Audrys Juozas Bačkis, kiti garbingi svečiai.

Aušra KALINAUSKIENĖ, Vilnius

Mažosios Lietuvos tautinė taryba ir Tilžės Aktas (1918 XI 30)

Tęsinys. Pradžia Nr. 23

Mažosios Lietuvos Tautinės Tarybos AKTAS

Atsižvelgiant į tai, kad viskas, kas yra, turi teisę gyvuoti ir tai, kad mes Lietuviai čionai Prūsų Lietuvoj gyvenantieji sudarome šito krašto dauguomenę, reikalaujame mes, remdamiesi ant Vilsono Tautų apsisperndimo teisės, priglaidimą Mažosios Lietuvos prie Didžiosios Lietuvos. Visi savo parašu šitą pareiškimą priiman tieji pasižada visas savo jėgas už įvykdinimą minėto siekio pašvesti.

Tilžėje, lapkričio 30 d. 1918 mt.
Prūsų Lietuvos Tautinė Taryba
(P.S. apačioj parašai)

Štai tie garbingi, drąsūs savo tėvynės patriotai, Tilžės Akto (Deklaracijos) signatarai: Jurgis Arnašius (46 m.), Mikas Banaitis (42 m.), E. Bendikas, L. Deivikas, Mikelis Deivikas, Valteris Didžys (22 m.), Viktoras Gailius (25 m.), Jurgis Gronavas, Enzys Jagomastas (48 m.), Martynas Jankus (60 m.), Jakūbas Juška, D. Kalniškys, Kristupas Kiupelis, Mikelis Klečkus, Jurgis Lėbartas (49 m.), Mikelis Lymantas (apie 30 m.), Mikelis Mačiulis, Jurgis Margis (apie 28 m.), Kristupas Paura (m. 1941 m.), Mikelis Reidys, A. Smalakys, Jonas Užpurvis (49 m.), Jonas Vanagaitis (49 m.) ir Frydrichas Subaitis. Posėdyje nedalyvavo Erdmonas Simonaitis (30 m.), kuriam reikėjo po atostogų grįžti į Vilnių baigti karinę tarnybą vokiečių dalinyje (tada Lietuvoje dar dislokavosi Vokietijos kariniai daliniai); Vydūnas (50 m.), skaitantis paskaitas Berlyne; nedalyvavo Vilius Gaigalaitis (48 m.), Kristupas Lekšas (46 m.).

Ši lietuvių tautos valios išreiškima dar reikėjo įgyvendinti praktiškai. Tai buvo itin sudėtinga, kai karo nugalėtojos didžiosios valstybės sprendė atskirai savo arba valstybių grupuočių geopolitinius uždavinius, rūpinosi pirmiausia savais interesais (išimtis XX a. pradžioje ne Europos valstybė JAV). Ir Lietuvos Respublikos, ir Mažosios Lietuvos svarbiausi valstybiniai tautiniai reikalai

buvo sprendžiami Paryžiaus (Versalio) taikos konferencijoje. Lietuvos Respublikos delegacija (vadovas – LR užsienio reikalų ministras Augustinas Voldemaras), reikšdama lietuvininkų valią, 1919 m. kovo 24 d. įteikė Paryžiaus taikos konferencijos pirmininkui, Prancūzijos užsienio reikalų ministrui G. Clemenceau (Klemenso) Memorandumą, kuriuo prašoma pripažinti Mažąją Lietuvą Lietuvos valstybei. Balandžio 8 d. MLTT per A. Voldemarą perdavė G. Klemanso analogišką laišką, kuriame prašoma lietuvių teritoriją (pradedant Geldape ir Darkiemiu pietuose) sujungti su Didžiąja Lietuva. Balandžio 12 d. Lietuvos Respublikos delegacija laiške sąjungininkų (Santarvės šalių) kariuomenės vyriausiajam vadui prancūzų maršalui F. Fochui (Fošui) prašė atiduoti Nemuno žemupį su Klaipėdos uostu ir kad Lietuvos Respublika galėtų juo laisvai naudotis. Balandžio 18 d. vieša Deklaracija pakartotas lietuvių reikalavimas prijungti Rytprūsių lietuviškas sritis prie LR. Gegužės 2 d. Taikos konferencijai įteiktas Komunikatas dėl Lietuvos valstybės sienų: į LR teritoriją turi įeiti ir 13 Mažosios Lietuvos apskričių: Klaipėdos, Šilutės, Lankos (Pakalnės), Tilžės, Ragainės, Pilkalnio, Stalupėnų, Darkiemio, Geldapės, Gumbinės, Įsručio, Vėluvos ir Labguvos. Tokios pat teritorijos reikalauta ir vėliau. 1919 m. gegužės 20 d. lietuvių delegacija vėl kreipėsi į Taikos konferencijos pirmininką – piktinosi, kad taikos sutartyje siūloma nuo Vokietijos atskirti tik siaurą lietuvininkų gyvenamą plotą. Tačiau mažųjų tautų norų nepaisyta. Visą sprendė I pasaulinio karo nugalėtojos – Santarvės (Antantės) didžiosios valstybės (JAV, Didžioji Britanija, Prancūzija, Italija, Japonija).

1919 m. birželio 28 d. Santarvės bloko šalys su Vokietija pasirašė Versalio taikos sutartį (įsigaliojo 1920 m. sausio 10 d.). Vykdyti Versalio taikos sutarties nutarimus 1919 m. gruodžio 13 d. Santarvės Aukščiausioji Taryba Paryžiuje sudarė vadovaujamąjį organą – Ambasadorių konferenciją iš D. Britanijos, Italijos,

Japonijos ambasadorių Prancūzijoje, konferencijai (veikė iki 1931 m.) pirmininkavo Prancūzijos užsienio reikalų ministras – iš pradžių G. Clemenceau. Ji sprendė daugiausia Prancūzijos ir Didžiosios Britanijos reikalus. Pagal Versalio taikos sutartį nuo Vokietijos (nuo Rytų Prūsijos provincijos) atskirta tik lietuviškiausia Mažosios Lietuvos šiaurinė dalis Nemuno žemupio dešiniajame krante, pavadinta Klaipėdos kraštu – vienintelis Lietuvos valstybės išėjimas į Baltijos jūrą.

Tačiau Santarvės blokas ir jos vykdomasis organas Ambasadorių konferencija Klaipėdos kraštą pavedė administruoti Prancūzijai (ji įvedė į Klaipėdą savo karinius dalinius, sudarė valdžią). Prancūzija buvo Lenkijos tradicinė sąjungininkė ir gynėja; pati Lenkija pretendavo į Klaipėdos kraštą, ypač į Klaipėdos uostą ir Nemuno žemupio ruožą. Tuo buvo nepatenkinti ne tik krašto lietuvininkai ir vokiečiai, bet ir pati apkarpytomis sienomis Vokietija. Vyko smarki diplomatinė kova.

Svarbu, kad MLTT delegavo keturis atstovus į Lietuvos valstybės Tarybą Vilniuje: 1920 m. kovo 20 d. Vilius Gaigalaitis, Martynas Jankus, Kristupas Lekšas ir Jurgis Strekys buvo kooptuoti jos nariais. MLTT igaliojinius pasveikino LR prezidentas Antanas Smetona ir ministras pirmininkas Ernestas Galvanauskas. Jie atvežė MLTT rezoliuciją – lietuvininkų valios dokumentą – dėl Klaipėdos krašto prijungimo prie LR. Jų prašymas Valstybės Tarybos de jure buvo patenkintas. 1922 m. gruodžio 18 d. iš MLTT narių sudarytas Vyriausias Mažosios Lietuvos gelbėjimo komitetas (VMGK; pirmininkas M. Jankus) buvo vienas sukilimo Klaipėdos krašte organizatorių ir koordinatorių. 1923 m. sausio 7 d. komitetas atsišaukimu pakvietė į pagalbą Lietuvos šaulius. Tai buvo oficialus pretekstas pasiųsti į kraštą šaulius ir civilių drabužiais perrengtus Lietuvos kariuomenės kariškius – savanorius. Be abejo, sukilo ir veikliausi lietuvininkai. Organizuojant sukilimą Klaipėdoje ir visame krašte daug nuveikė

Erdmonas Simonaitis, Lietuvos šaulių sąjungos centro valdybos pirmininkas Vincas Krėvė (Mickevičius), LR ministras pirmininkas Ernestas Galvanauskas. Sausio 9 dieną Šilutėje VMGK paskelbė Manifestą, kad vokiškoji Klaipėdos krašto Direktorija (vykdomasis organas) paleidžiama, krašto valdžią perima VMGK. Po laimėto 1923 m. sausio 10-15 d. sukilimo prieš Prancūzijos okupaciją ir po Šilutės Seimo Deklaracijos (priimta sausio 19 d.), kuria išreikštas Klaipėdos krašto gyventojų noras susijungti su pagrindine Lietuvos dalimi, Klaipėdos kraštas vėliau autonomijos teisėmis buvo prijungtas prie Lietuvos valstybės. Teisiškai tai padaryta pagal Klaipėdos krašto konvenciją (1924; Santarvės valstybių Ambasadorių konferencijos sutartis su LR dėl Klaipėdos krašto; jau 1923 m. vasario 16 d. konferencija suvereno teises į kraštą perdavė Lietuvos Respublikai) ir jos priedą Klaipėdos krašto statutą (1924; juo Lietuvos Respublikai Klaipėdos krašte nustatyta autonomijos jurisdikcija). Taip Mažosios ir Didžiosios Lietuvos veikėjų pastangomis dalis Mažosios Lietuvos susijungė su lietuvių tautos kamieniu. Mažosios Lietuvos pagrindinė dalis – Karaliaučiaus kraštas, deja, liko Vokietijos sudėtyje. Lietuvos valstybė įgijo nors Baltijos pajūrio ruožą ir Nemuno žemupio dešiniąjį krantą.

Kai kuriuos Tilžės Akto signatarus ir vėlesnius aktyvius Mažosios Lietuvos kovotojus Vokietijos nacių valdžia persekiojo. Pavyzdžiui, Enzys Jagomastas 1941 m. birželio 30 dieną su šeima buvo gestapo sušaudytas Paneriuose prie pat Vilniaus. Erdmonas Simonaitis 1941–1945 m. kalinamas Mauthauseno (Austrija) ir Dachau (Vokietija) koncentracijos stovyklose.

P. S. Dėl šių įvykių kai kurie istorikai turi kitą nuomonę.

Pabaiga

*Dr. Algirdas MATULEVIČIUS,
Mokslo ir enciklopedijų leidybos instituto vyresnysis mokslinis redaktorius*

Elektroninės komunikacijos etika

Lapkričio 27 d. Mykolo Romerio universitete Vilniuje vyko forumas „**Komentaras virtualioje erdvėje: atsakomybės problema ir žiniasklaidos savireguliacija**“, kurį organizavo Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba kartu su Mykolo Romerio universitetu. Forumo tema buvo pasirinkta norint aptarti komentarų, kaip komunikavimo priemonės virtualioje erdvėje, problemas bei paskatinti ieškoti savireguliacijos metodų.

Forume dalyvavo ir pranešimus skaitė LR Seimo, teisėsaugos vyriausybinių bei nevyriausybinių organizacijų, portalų redakcijų, akademinės visuomenės atstovai.

Ižangos žodį tarė renginio vedėjas, LRS žurnalistų etikos inspektorius **Romas Gudaitis** bei Mykolo Romerio universiteto mokslo prorektorius **Egidijus Kurapka**, kuris trumpai pristatė universitetą, jo pagrindines vertybes. Prorektorius paneigė mitą, kad šiandien studentų yra per daug ir davė pavyzdį, kad pasaulio universitetai studentams skiria 12-14 tūkstančių dolerių, o Lietuvoje 10 kartų mažiau. E.

Kurapka susirinkusių prašė universitete jaustis kaip namie, bet pridūrė, kad namus reikia tausoti ir puoselėti.

Rimvydas Valentukevičius, Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros vyriausiasis prokuroras, paminėjo Konstitucijos 25 straipsnį, kuris sako, kad žmogus turi turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti, tačiau yra etninė (moralinė) ir teisinė (baudžiamoji bei civilinė) atsakomybė, kurių privalu laikytis.

Darius Šttilis, Mykolo Romerio universiteto Informatikos ir statistikos katedros docentas, pristatė pranešimą tema „Interneto tarpininkų atsakomybė už informacijos sklaidą internetinėje erdvėje“. Jis akcentavo 2003 LRV nutarimą Nr. 290 „Dėl viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskkelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos patvirtinimo“ bei 2007 LRV nutarimą Nr. 881 „Dėl galimybės pasiekti neteisėtu būdu įgytą, sukurtą, pakeistą ar naudojamą informaciją panaikinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

D. Šttilio nuomone, pagrindinę atsakomybę turi jausti pats komentuojančias asmuo, tačiau internetinė svetainė turi užtikrinti turinio atitikimą teisės aktams, valdytojas privalo kontroliuoti skleidžiamą informaciją. Docentas paminėjo IP adreso fiksavimą, pagal kurį galima nustatyti, kas rašė komentarą.

Žmogaus teisių stebėjimo instituto administracijos direktorius **Henrikas Mickevičius** forume kalbėjo apie nusikalstamą veiklą. Pasak jo, gana dažnai girdime apie šalyje lietuvių užpultus tamsiaodžius krepšininkus, dainininkus ir tokių atvejų daugėja. H. Mickevičius duomenimis, per 2007-2008 metus skirtingoms institucijoms pateikta 20 pranešimų, kuriuose buvo pagrindas iškelti baudžiamąją bylą dėl rasės, lytinės orientacijos komentarų. Tačiau nėra žinoma, kiek iš jų iškelta baudžiamųjų bylų, kiek nuteistųjų. Instituto administracijos direktorius sakė: „Negali žmogus netyčia atsisėsti prie kompiuterio, negali netyčia parašyti ir išsiųsti į virtualią

erdvę“. H. Mickevičius pabrėžė, kad nuomonė turi būti nebūtinai pagrįsta faktais, bet svarbiausia išreikšta etiškai.

Ryšių reguliavimo tarnybos Tinklų ir informacijos saugumo skyriaus vyriausiasis specialistas **Vilius Nakutis** pasirinko forume kalbėti tema „Saviraiškos laisvė ir „Saugesnio interneto“ projektas“. Renginio dalyviams vaizdine medžiaga jis pateikė 2006 m. atliktų tyrimų duomenis, iš kurių buvo matyti, kad Lietuvoje 33 proc. 7-10 m. vaikų pradeda naudotis internetu, 20 proc. tėvų mano, kad vaikai internete nieko blogo neraz. Pagal Danijoje atliktus tyrimus buvo matoma, kad 9-10 m. vaikai jungiasi internetą ketletą kartų per dieną, o 12-14 m. prie kompiuterio praleidžia daugiau nei 1-3 val. per dieną. Todėl V. Nakutis pabrėžė, kad labai svarbus yra tėvų domėjimasis, ką jų vaikai veikia internete, svarbu žinoti, kokie pavojai vaikams slėpi internete ir kokie turėtų būti tėvų veiksmai, kad bloga informacija mažiesiems nepatektų.

Nukelta į 14 p.

Mažoji Lietuva

Didlietuviškoji Mažosios Lietuvos lietuvybė?

Astrida PETRAITYTĖ, Vilnius

Šeštadienį, lapkričio 29 d., smagiai pasibūta Pagėgiuose – tadien Sigitas Šamborskio vadovaujama VšĮ „Karaliaučiaus lietuvių bendruomenė“ (ar tiesiog – Sigitas Šamborskis) surengė gausią idėjinę-mokslinę-meninę bei pramoginę programą „Lietuvybės išsaugojimas Tilžės Akto šviesoje“. Ir šių eilučių autorė, pusiau kviesta-pusiau nekviesta, išsigrūdė ankstyvą rytą į Vilniuje laukusį autobusą, turėjusį šventen nugabenti dainos klubą „Raskila“ bei pranešėjus mokslininkus dr. Algirdą Matulevičių ir dr. Vacį Bagdonavičių, o pakeliui dar priimt kauniškius „Likužės“ dainininkus. Taigi jau pati kelionė link Šiaurės Sklavos nebuvo nuobodė – kaip žinia, kelias vaizdingais panemuniais vingiuoja, o susijęs dviem dainininkų kolektyvams, vis suskambėdavo tai vakaro koncertui repetuojama pamario daina, tai iš širdies išsiveržęs graudulingas romansas, tai kanklių ir lumzdelio duetas...

Gaila, – gal tik šiai mažlietuviškų šaknų kapstinėtojai, – autobusui sustojus prie solidžios, dailiai švytinčios Pagėgių gimnazijos, pavadintos Algimanto Mackaus vardu, mūsiškiams susiliejęs su taipogi ką tik atvykusiu gausiu „pietnemuniečių“ (Karaliaučiaus krašto) lietuvių srautu, buvo jau po vienuoliktos, tad iki renginio – tik kiek daugiau nei pusvalandis. Bet dainininkams skubant keisti kelioninius rūbus į tautiškuosius koncertinius, ši dykaduonė galėjo nors šiek tiek pasidairyti – bent nulėkti iki senųjų istorinių klodų „atplaišos“ – nediduko raudonplyčio namo, o ant jo dar memorialinė lenta poetui Algimantui Viktorui Mackui bekabanti, jis čia gimęs... Žinia, prasminga, kad pagėgiškiai gerbia ir įamžina „savo“ poeto atminimą, bet sukirbėjo: kodėl 1932-aisiais pastatytajai, prieškaryje moderniu lietuviybės židiniu buvusiai gimnazijai šiandien nebetinka turėtasis Kristijono Donelaičio vardas?..

Klaustukų tą šventinę dieną prieka-

ir V. Bagdonavičiaus „Martynas Jankus ir Vydūnas: bendrumai ir skirtybės“ bei prasmingas Uljanovo (Kraupiškio) mokytojos Algaudės Bukontienės pasisakymas „Kraštotyriminkui Viliui Kalvaičiui 160“.... Juk ne taip svarbu, kad daugelis kitos šventės dalies – koncerto – dalyvių (ypač – karaliaučiškiečiai) demonstravo tik saviveiklinį lygį, kad taip entuziastingai sutiktas „Karaliaučiaus srities lietuviybės veikėjos – bendruomenės sielos“ (citata iš autorės pristatymo ant knygelės viršelio) Rūtos Leonovos eilėraščių rinkinukas „Minčių Vainikas“ nepretenduoja į poezijos aukštumas... Galiausiai susivokiau: šių dviejų renginių – Tilžės akto 90-mečio paminėjimo bei Karaliaučiaus lietuvių bendruomenės 20-mečio šventės – sujungimas yra iš esmės disonansinis. Pirmasis „dėmuo“ reikalauja ne tik prisiminti, jog 1918 m. lapkričio 30-ą dvidešimt keturi Mažosios Lietuvos veikėjai deklaravo savojo krašto ir Didžiosios Lietuvos susijungimo siekį, bet ir atsigrežti, atsiremti į šio krašto, tiek Karaliaučiaus, tiek Klaipėdos, jo žmonių mentalitetą, kultūros savitumą... Tuo tarpu būtent Karaliaučiaus kraštui atstovaujantys dainininkai ir muzikantai savo „lietuviybę“ demonstravo tai žemaitiškais, tai aukštaitiškais melodijomis (geriausiu atveju; blogiausiu – kičine „estrada“), visiškai ignoruodami tos žemės, kuriai tarsi atstovauja, senuosius lietuviškuosius kultūrinius kodus... Taigi jei būtų tiesiog susibūrusi į savo – lietuviškosios bendruomenės „egzilyje“ – šventę, būtų galima šią veiklą gretinti su, tarkim, Amerikos lietuvių lietuvių - jie puoselėja savo „šaknis“, o ne tos žemės, kurioje gyvena, tradiciją. Tiesa, ne visi tokie kritiški kaip šių eilučių autorė – po Kaliningrado (Karaliaučiaus) L. Rėzos lietuvių draugijos kolektyvų – vyrų ansamblio ir kampeles „Penki vaikai“ ir ypač moterų ansamblio „Gabija“, širdingai sudainavusio „Rožę, raudoną rožę“,

„Kamanos“ dainininkai

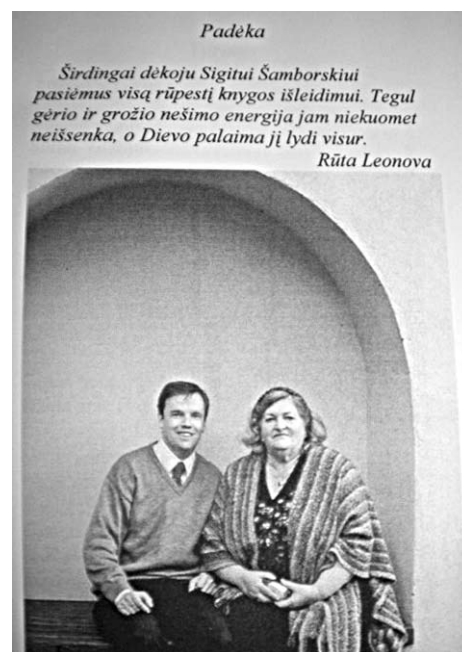
biautojams kilo ir daugiau. Jau visai naktį grįžtant daininguoju autobusu atgal mėginau susivokti: kodėl ši pakili, turininga ir turtinga diena atsišaukia kažkokiu disonansu? Juk ne tai svarbiausia, kad ne vienam šventės dalyviui, „paprastam žmogui“ iš lietuviško ar Kaliningrado srities kaimo/miestelio, ko gero, labiau rūpėjo tiesiog pasibūti, pasilinksinti mielame saviškių būryje nei dalyvauti mokslinėje konferencijoje – o šiam renginio komponentui atstovavo du informatyvūs vilniški pranešimai: A. Matulevičiaus „Mažosios Lietuvos Tautinė taryba ir Tilžės aktas“

pasirodymo vydūniečiui Bagdonavičiui išsakiusi savo pikta nuoskauda, jog šitaip – net „apsiginklavus“ Liudviko Rėzos vardu – niekinamas ir profanuojamas Mažosios Lietuvos atminimas, išgirdau jo „gležnus lietuviybės daigus“ ginančią poziciją; vis dėlto neišsižadų pašnekovui išsakytosios savo nuostatos: bendrijos, kurių lietuviybė yra tapati „didlietuvibei“, turėtų bent jau nespekuliuoti mažlietuvių veikėjų vardais, o vadintis, tarkim, Maironio draugija...

Gausiame šventinio koncerto būryje akį ir širdį (šių priekabių autoriui) glostė Pagėgių „Kamanos“ ansamblis, jau ir

savo mažlietuviškais rūbais demonstravęs dėmesį autentiškai krašto kultūrai. Beje, ir vilniškiai bei kauniškiai atlikėjai, juk nepretenduojantys atstovauti Mažajai Lietuvai, į savo repertuarą yra įtraukę ir L. Rėzos užrašytųjų dainų...

Taigi buvo progos pamąstyti, kokius jausmus ši šventė sukeltų tiems 24 mažlietuviams, Tilžės akto signatarams, jei jie sėdėtų štai čia, Pagėgių gimnazijos salėje... Ne tik jų, jau gerokai nutolusių, buvimą drauge teko „rekonstruoti“ mintyse – ir šviesios atminties

Nuotrauka iš eilėraščių knygos „Minčių Vainikas“ - Sigitas Šamborskis ir Rūta Leonova

Dr. A. Matulevičius rengiasi pranešimui

Bendra nuotrauka atsisveikinant

Evą Labutytę „fiziškai“ regėjome tik dvidešimtmečio senumo kino kronikos kadruose, užfiksavusiuose Karaliaučiaus krašto lietuvių bendruomenės kūrimosi pradžią. Šiuose kadruose – ir dar jaunas, dabar jau profesoriško solidumo pasiekęs Domas Kaunas, ir visai „vaikėziškas“ Sigitas Šamborskis, taigi šios šventės iniciatorius, o svarbiausia – viso lietuviškojo vyksmo Karaliaučiaus krašte judintojas... Tiesa, dabar su šeima įsikūręs Kaune, bet, regis, iš rankų nepaleidžia pradėtosios ir puoselėtosios veiklos vadžių. Kiek širdingų susižavėjimo bei padėkos žodžių jam buvo išsakyta! Nekart nuskambėjo: Sigitas esąs šių dienų Mažosios Lietuvos Patriarchas! O jis savo ruožtu gausų bendraminčių ir bendražygių būrį apdovanojo padėkos raštais bei knygomis – pažymėti buvo ir Karaliaučiaus krašto lietuviybės puoselėtojai, ir šio „paribio“ - Pagėgių, Tauragės – pasišventėliai, vykstantys mokytojauti Ragainėn, ir Kaliningrado I. Kanto universitete

dėstytojausianti lietuvė Violeta, ir vyrui aktyviai talkinanti Daiva Šamborskienė, ir dar, ir dar...

Tiesa, klausant paties S. Šamborskio kritiško, problemas akcentuojančio pranešimo „Lietuviybės veiklos 20-metis“, vėl sukirbėjo abejonė, galiausiai virtusi skaudžiu apmąstymu: ar nėra dėsninga, jog iš idėjos-vardan idėjos susibūrusios bendrijos galiausiai ima idėją (ir jos žemiškąją realizaciją – įstatymus) vertinti pagal savus poreikius? Tarkim, itin kritiškai S. Šamborskis įvertino dabartinę Lietuvos pilietybės įstatymą...

Būta apmąstymų, būta ir smagaus pabendravimo (net klasingo prisėdimo prie gardaus vaišių stalo – argi priekabiautojams jis skirtas!). Gražu, kad naujasis Pagėgių meras Virginijus Komskis ne atidavė formalią duoklę, pasveikindamas renginio dalyvius, bet buvo vienas uoliausių ir konferencijos pranešėjų, ir šventinio koncerto klausytojų.

Autorės nuotr.

Mažoji Lietuva

Ievos Jankutės archyvą atvertus...

Ievos Jankutės šeimos archyvas į Klaipėdos universiteto biblioteką, Retų spaudinių, kolekcijų ir rankraščių skyrių, pasibeldė vos prieš porą metų, 2006 m. 2002 metų lapkričio 18 d. gimtinėn sugrįžusi Mažosios Lietuvos patriarcho Martyno Jankaus vaikaitė nusprendė atsiveikinti su daug metų saugotais šeimos dokumentais bei nuotraukomis.

I. Jankutė ir KUB direktorė J. Pupelienė 2006-ųjų balandžio mėnesį, perduodant archyvą

„Šiandien dar sunku pasakyti, kas I. Jankutės archyve bus vertingiausia. Tai patikrins laikas“, - sakė Mažosios Lietuvos archyvo vyresn. bibliotekininkė D. Česnulevičiūtė

Atkelta iš 1 p.

Šiuo metu didžioji I. Jankutės dovano archyvo dalis vis dar kviečia užsukti į Mažosios Lietuvos muziejuje veikiančią Martyno Jankaus 150-osioms gimimo metinėms skirtą parodą, kurios pagrindą sudaro viena įdomiausių – šeimos (seserų Edės, Elzės, Urtės, brolių Kristupo, Merčiaus, jo žmonos Anės bei vaikų Jurgio ir Ievos) asmens dokumentų grupė bei fotografijos. Likusioji archyvo dalis saugiai ilsisi keliose bibliotekos archyvo dėžėse.

- Kiek ilgai ilsėsis – nežinia, – prisipažįsta Mažosios Lietuvos (http://www.ku.lt/libr/structure/m_lietuvos.php) archyvo vyresn. bibliotekininkė Dana Česnulevičiūtė ir juokaudama priduria, jog pastaruoju metu bibliotekoje dirbama nuo jubiliejaus iki jubiliejaus. Atrodo tik ką praėjo pasiruošimo etapas Vydūno minėjimo išskilmėms, išstudijuota su šia asmenybe susijusios medžiagos dalis, štai į duris jau beldžiasi M. Jankus.

- Toks tas pažinimas... Rodos, imiesi vienos medžiagos, bet ateina nauji dokumentai, senuosius nustumi į šalį, bent šiek tiek prie naujų prisilieti, o jei dar kokia proga artėja... - darbiniais rūpesčiais dalinasi D. Česnulevičiūtė.

Pastarajam M. Jankaus jubiliejui biblioteka ruošėsi gana ilgai, praktiškai nuo pavasario. Daugiausia dėmesio buvo skiriama Anso Lymanto archyvui, kuriame daug informacijos apie Jankų šeimą.

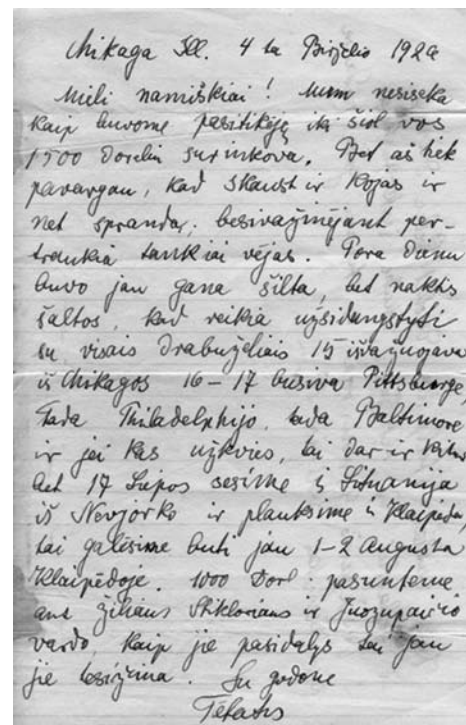
- Pirmiausia rengėm pranešimą tarptautinei knygotyros konferencijai „Martynas Jankus: tautinio atgimimo spauda ir spaudos veikėjai“, iš jo išsirutuliojo tinklalapis (<http://www.ku.lt/libr/jankus/>) ir t. t. Atrodo, visai nedaug medžiagos atrinkome, tačiau kiek žmonių buvo įjungta į darbą, - sakė vyresn. bibliotekininkė.

Prie archyvo šiek tiek prisilietė ir istorikas, KU dėstytojas Julius Žukas.

- Puikiai mokantis vokiečių kalbą J. Žukas ieškojo medžiagos disertacijai klaipėdietiška tematika, tad rinkdamas duomenis sau, šiek tiek pagelbėjo ir mums. Stengiamės išnaudoti kiekvieną

Jurgis Jankus (1941 10 14, Stessin-Wendorf) – Ievos Jankutės brolis, mobilizuotas į Vermachtą, kariavo prie Stalingrado, pateko į sovietų nelaisvę ir Kijeve dirbo vokiečių karo belaisvių stovykloje. Spėjama, kad mirė iš bado apie 1947-1948 metus Kijeve

M. Jankaus laiškas iš Čikagos 1926 m.

tokią galimybę, kuri reikalauja specialisto, istoriko prisilietimo, - pasakojo D. Česnulevičiūtė.

I. Jankutės archyvas nedidelis. Jį sudaro apie devyniasdešimt laikino saugojimo vienetų, apimančių laikotarpį nuo XIX a. pab. iki 1985 m. Kartais ir vieningas laiškas gali būti itin vertingas.

Tarp negausios korespondencijos bibliotekos darbuotoja išskiria du paties M. Jankaus laiškus namiškiams ir dukrai Elzei rašytus iš Čikagos 1926-aisiais birželio 4-ąją kelionės po JAV metu, kuriuose aprašomos nesėkmingos piniginės rinkliavos, skundžiamasi nuovargiu, minimas p. Brakas, su kuriuo „sunku susilaikyti, nes tai kaip dyvins žmogus, koki tegalima laukti tik nuo klaipėdiškio... Aš daugias kol gyvas antros tokios ekskursijos nedarysiu, bet delto vis parvažiuosiu atgal į Lietuvą“. Džiaugiamasi, kad viska [vaikai] „atsisėjo“ ir prisakyta: „dabokite kaip tik galint susitaikyti, kad sviestas nesijuoktu iš musu ir ant galo nesakytu mat kas iš to bedievio vaiku, o aš, net numiręs turėčiau širdgėlos...“ Toliau laiške rašoma, kad „...bekalbant net žandai skauda, nuo ryto lig vakaro kalbėti už ta tėviškę Lietuvą ir net kartais pasibarti dėl jos.“ Kristupui M. Jankus žada parvežti smuiką ir su „godone“ atsisveikina „tėtatis“.

Nukelta į 5 p.

Ieva Jankutė (ketvirta iš kairės) su Čikagos mažlietuvių bažnytinio choru 1955 m.

Mažoji Lietuva

Ievos Jankutės archyvą atvertus...

Ievos Jankutės šeimos archyvas į Klaipėdos universiteto biblioteką, Retų spaudinių, kolekcijų ir rankraščių skyrių, pasibeldė vos prieš porą metų, 2006 m. 2002 metų lapkričio 18 d. giminėn sugrįžusi Mažosios Lietuvos patriarcho Martyno Jankaus vaikaitė nusprendė atsisveikinti su daug metų saugotais šeimos dokumentais bei nuotraukomis.

Ievos Jankutės kalba Čikagoje mažlietuvių suvažiavime 2001 metais

I. Jankutės apsilankymas Mažosios Lietuvos archyve 2008-ųjų pavasarį

Po Mažosios Lietuvos fondo ir Mažosios Lietuvos Rezistencinio Sąjūdžio suvažiavimo 2001 m. Čikagoje. Sėdi: Vilius Peteraitis, Ieva Jankutė, Ieva Andruškevičienė, Jurgis Anyšas, Ieva Adomavičienė, Vilius Trumpjonas ir Algis Regis; stovi: Gytis Šernas, Ramūnas Trumpjonas, Irena Šernaitė-Meiklejohn, Martynas Buntinas, (neatpažintas), kun. Valdas Aušra

Tarp į parodos ekspoziciją nepatekusios medžiagos – Bitėnų ūkio dokumentai, atspindintys visas jo peripetijas, įkeitimus, perdavimus, faktą, jog M. Jankui ūkininkauti sekėsi gana sunkiai, taip pat autentiški ir reti pasienio susisiekimui skirti dokumentai, kurių kažin ar dar kur kitur yra likę. Turbūt jau dabar galima tvirtinti, jog sunkiausiai įskaitomi dokumentai rašyti ranka senąja vokiečių kalba ir gotišku šriftu.

Tarp archyvo nuotraukų esama ir pačios Ievos Jankutės jaunystės portretų, M. Jankaus dukterų, Jurgio - Ievos brolio,

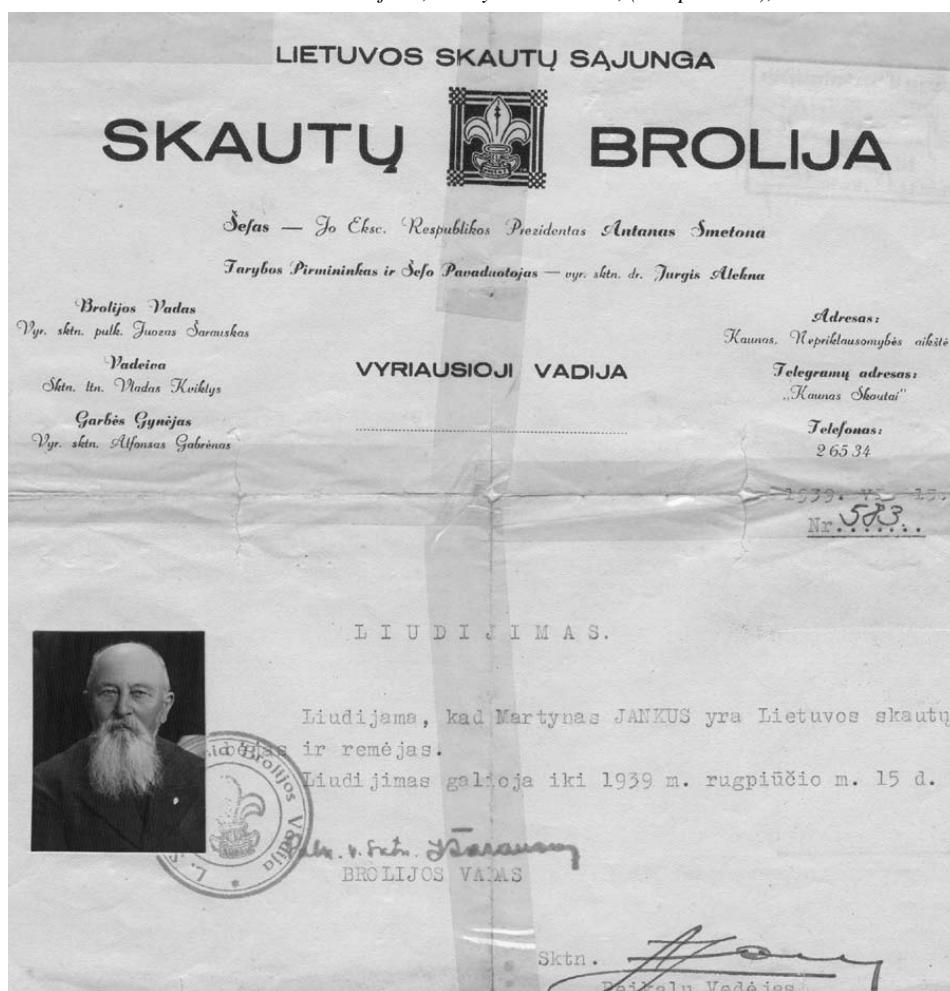
Lietuvių susirinkimas Niujorke 1981 m.

Atkelta iš 4 p.

Edės 1945-aisiais vasario 21-ąją rašytas atvirlaiškis Elzei informuoja apie pabėgėlių klajones karo keliais, nurodo, kur pasitraukė brolis Merčius ir sesuo Urtė.

žuvusio karo belaisvių stovykloje, netoli Kijevo, nuotraukos.

- O juk šiandien iš M. Jankaus šeimos tiek ir belike: Ieva ir Endrius - brolis, gyvenantis Australijoje. Endrius - trys

M. Jankaus Skautų brolijos pažymėjimas

palikuonys Linda, Maryanne, Martin (mirus 2008 01 11). Taigi vyriškoji Jankų giminės linija baigia išnykti, - pasakojo bibliotekininkė.

Ievos Jankutės dalyvavimą mažlietuvių veikloje, daugiausia tuomet, kai gyveno Niujorke, liudija keletas dar visai naujų su archyvu dovanotų fotografijų. Pasak D. Česnulevičiūtės, situaciją apsunkina tai, jog vienos jų su užrašais, kitos - be, todėl kartais sunku nustatyti, kur ir kada vyksta veiksmas.

- Archyvas dar galutinai neištyrinėtas, jį dar reikia studijuoti. Kol kas medžiaga

mes tik trumpai aprašome, nes labai gilintis neleidžia laiko stoka, kiti darbai. Šiandien dar sunku pasakyti, kas I. Jankutės archyve bus vertingiausia. Tai patikrins laikas, - sakė ponė Dana. - Mes dėkingi Ievai Jankutei už KU bibliotekai patikėtus, šeimos istoriją liudijančius, dokumentus, džiaugiamės nedažniais, bet gražiais susitikimais su Mažosios Lietuvos Patriarcho vaikaite.

*Viktorija VAŠKYTĖ, Klaipėda
Visos nuotraukos iš Klaipėdos universiteto bibliotekos Ievos Jankutės fondo*

Gal rado tai, ko nesitikėjo ar nenorėjo rasti?

Petras **MAKSIMAVIČIUS**

Seinų istorinė praeitis nepaprastai turtinga. Nors miestas niekada netapo stambiu pramonės ar administracijos centru, nepasižymėjo vertingais statiniais, Seinams sėkmę visų pirma atnešė tai, kad jie visuomet buvo svarbių kelių kryžkelėje. Tačiau buvusi ir kita, bene dar svarbesnė, priežastis, dėl kurios miesto vardas atsirasdavo istoriniuose šaltiniuose. Seinai buvo lietuviškosios minties (plačiąja prasme) įtakos zonoje. Tas poveikis buvęs labai stiprus ir nuolatinis, daugeliui atvejų vyraujantis. Lietuvių tautinio atgimimo idėjos Seinus pasiekė XIX–XX a. sandūroje. Jeigu ir vėlavo (lyginant su didžiąja Lietuva), tai vos 1-2 metus. Taip jau susiklostė, kad tas lietuvių tautinis atgimimas Seinams, kaip nedideliame administraciniam centrui, atnešė daug visokeriopos naudos. Bet juk ir prieš minėtą atgimimą seiniškiams visuomet „arčiau“ buvo iki Kauno ir Gardino (natūraliųjų traukos centrų) negu iki Varšuvos ar Krokuvos. Matyt. ir ateitvie tai jau nepasikeis.

Birželio 21 d. buvusiuosiu Seinų kunigų seminarijos rūmuose, dalyvaujant Elko vyskupui J. Mazurui bei vietos valdžios vadovams, buvo iškilmingai atidarytas Seinų vyskupių muziejus. „Kas pažįsta savo tradicijas ir šaknis, tas ir mato šviesiają

Seinu vuskupijos muziejus

* * *

ateitį“, – muziejiaus atidarymo metu pabrėžė Elko vyskupas. Labai pagirtina iniciatyva, nes Seinų vyskupijos gyvavimo laikotarpiu (1818-1926) Seinų vardas išgarsėjo ne tik Lenkijoje ir Lietuvoje, bet ir toli už jų ribų. Gaila tik, jog prirėkė beveik 100 metų, kad Seinų vyskupijos vardas iš naujo mieste būtų prisimintas. Gaila taip pat, kad atidaryto naujo muziejiaus negalima pavadinti ne tik muziejumi, bet taip pat solidžiai parengta ekspozicija.

Seinų vyskypystė įkurta 1818 m. birželio 30 d. popiežiaus Pijaus VII sprendimu. Joje buvo 120 parapijų ir apie 370 000 tikinčiųjų. Po kai kurių pertvarkymų Seinų vyskupijoje veikė 11 dekanatų: Augustavo, Kalvarijos, Marijampolės, Seinų, Suvalkų, Vilkaviškio, Naumiesčio, Kolno, Lomžos, Ščiutino, Mazovieco. Tai ryškiai rodo, kad Seinų vyskupija buvo mišri tautiniu atžvilgiu. Pirmieji jos vyskupai, eidami kartu ir Lenkijos senatoriu

pareigas, negyveno Seinuose, bet Varšuvoje. Tik 1837 m. vysk. P. Strašinskis persikėlė į Seinus. Jis buvo pirmasis ilgesniam laikui mieste apsigyvenęs vyskupas. Vėliau daug kas priklausė nuo caro valdžios politikos ir politinės padėties pačioje Rusijos imperijoje. Seinų vyskupija valdė tiek oficialiai skirti ir patvirtinti vyskupai, tiek laikini administratoriai. Vieniems labiau sekėsi vykdyti reformas, kiti stengėsi išsaugoti paveldėtą padėtį. Be abejonės, nepaprastai dideli vaidmenį suvaidino 1826 m. pradėjusi veikti Seinų kunigų seminarija. Tiek vyskupija, tiek kunigų seminarija į Seinus „partraukė“ dažnai neeilinių gabumų asmenybes. Seinai tapo gerai žinomu bažnytinės administracijos centru. Asmeniniai vyskupų ir seminarijos profesorių ryšiai su akademine bendruomene, valdžios atstovais, kultūros ir meno mecenatais miesto vardą dar labiau garsino.

XX a. pradžioje Katalikų bažnyčios veiklos sąlygos tapo kur kas palankesnės. Tuo pasinaudojo ir atlietuviėjusi Seinų vyskupijos dvasininkija. Ji daug dėmesio skyrė mokyklai ir lietuvių spaudai. Įsteigta „Šaltinio“ spaustuė, o „Žiburio“ draugijos pastangos steigti mokyklas ir kelti mokymo lygį išties buvo įspūdingos. Tik 1919 m. Seinų vyskupija, galima sakyti, suskilo į dvi dalis – lietuviškąją ir lenkiškąją. Atsirado ir dvi kunigų seminarijos. 1925 m. iš pietinės Seinų

Nukelta i 12 n

KL IIIISU AYI-AYI A. KETIKIR

Is keramika kildinamās 15 sekundēs
labos 20030 keramika, kurā 14324-
daļi noliecēti. Keramika
ir ar pievienotajiem 20030 daļiņām
(14324).

[illegible]

Šukli, nei ankdyvašios vidurinė paprastausios puodelio galio pėgė. Išviena šima. Ippitybus rankomis į degtuvą liegog turė. Šukli jau bėda, organinio svorio – sudėgus angliu dūmų mityje susidariusios poros. Sudėgus formų, ornamentus, ant šuklės mityje gaminti pūsti turė amatininkų – pūsti šuklę. Tiky kuope pėgėgus sau dūmų kumys. Užkūti kato gūgys, bėdūgus 200 g. archeologų būtytį, neties kė. Spėdūgus šis šuklę pūty, maitinamų. Išgūgūti šis šuklę pūty, galima many. Šuklė nei vidurinė su pūgė, kuo gūgus pūty. Šuklė su šuklės pūgė.

Be puodų "Išrai" miesto bažnyčios kambaruose, duobėms, bokštai, la dargėlių, kėdžių, krepšelių fragmentai. Iš apie aptariamąjį kito lapo būtinai esan tiuo, yra tokių puodų vadinama "Išrai kambariai" (Šia puodai sudaro apie 99%).

rozamimno gadimuy. i to on vyvaz opor -
 „podoj” vs. priedaj rozamikal

[illegible][illegible]

deroçugani deroçu ne, padoçnaneçanmeçer
dideniçi. Puçer geçerçi, o duçnaneçer
onaneçer - padoçnaneçer padoç. Oa
naçugani [vareç jankiçi] - "Sokulani"
naçnaneçançerçi, çabur - vadoçnaneçerçi
icik.

Viene loky, „pudotes karamid“ apdov
raše 1958 m., buvusių Olynkų ūmų
baltųjų ir augimas mūšius fondus
Pudotes yragan adide - apie 7 m aukščio,
bū 7 m apnept, kute poešis į kute pusę,
zonamatis pūtių įpus vėsiu kiti pūsi
onamantutis horizontalomis, lygių skai
šianomelinijomis. Indes degės reduktinės
adidyje.

Beđigitića, "nietakli keramiki" papinta XVIII. stoljeća, kućni "taktilni" lampi činiu LDK povijesno-misliu. Što tipa zaminski duglausi zaminski poudarimui, bi ljudja roudanu indu kija, koma bi rouda. 1991

gaming, wq, tucy,
indi, pab, ganybo,
budac, mettago,
komponata atini
„Isralich“), pucimo
motyvi, tapog
karmos

Pašinių glazūvų žiedai pilkose ir rudos spalvos būtinai keičiamos patalose jau XVIII a. anamiečių kultūrai skenę. Tokių keramikos gaminių poodis amalinis. Poodis vėsus ir apglazūvotas padengia ne tik gėrų ir būvų glazūvė, tuo didesnis patalų ir turto brangis. Tokios keramikos įbratų įvairovė bei patalų apdaila. Nuo drumstų spalvų glazūros pataloms prie šviesių, rudos spalvos spalvų glazūvų. Būtent pastorių tipo glazūvė - glazūvų poodis, dab XVIII a. metai. Gėrų ir būvų patalų m. apglazūvų vėsimas.

Keramika (kamak, o ornamenta),
paušant molius indus, juvelitai, laik-
buvo vana, stovai, indai, mėsena-
pamėnys, lėtiniai, pagaminti po-
simbūsenų, lėtiniai laikui, diena, ir
stiprind. Tai, mėsos, indai, mėsos,
daburais, dandis, tik kamakio,
fragmentai, o ne visi dindai, dindai,
stovai, stovai, stovai, stovai,
menotūninkams informacijos apie kamakio,
gamtos, tū, Tai vesting, dindai,
dindai, dindai, dindai, dindai, dindai,
dindai, dindai, dindai, dindai, dindai,

Muzgini i kš. Bvina i Veli austri i kš.

Joseph N. Wilson, Pastor
1958 to Present
Covenant Community Church

STRENGTH AND STIFFNESS OF A

vii aukanki 90 metų, kai paskelbta
 dėl Prūsų (vėlyvosios Lietuvos)
 nugalio prie abiejų Lietuvos
 ir Lietuvos rinkimų planas nebūna
 kigalo išpildyti, tačiau mišninis komi
 zonis parėjo gauti Klaipėdos
 draugystės Klaipėdos krašto Lietuvos
 dijos pamininkui ASM džiaugiasi
 su tuo tikro darytos būtinam
 sos Lietuvos Tautos Tarybos
 imus, parėjo įkinti Konfederacijos
 vintu. Klemensas dėl Klaipėdos krašto
 būna. Vėlyvoji sutartys 99 sta
 ja isekinta iš Vyriausybės ir parveža
 jai, kelios, didesios būtinijos ir
 dijos pildytos. Tiesiog
 isekimo francūzai Dėl Iankijos ir
 dijos intygu būna Klaipėdos krašto
 Amo Lietuvos byla įteigta. Galop
 i darytos apskaitės Antanėlis Komisija
 H, kad parveža projektus dėl
 dės ir jo krašto paskelbimo „Lietuva
 vi! Klaipėdos Tautos Darybos
 kolikima

ty, valstybininkai supešo balt
pėdams įvykių žvilgsnyje. Ministrų
vinkti. E. G. Valenskiui pakvietimas,
konspiracijos sąjunga, pavarės
eto klaidos karto pėjungimo
Jau 1922m. gruodį organizavosi
ninkų Tautos Taryba. 1922m. sausio
mėn. V. G. Valenskiui pakvietimas

Išrinktas šiomis atkūrimo Lietuvių valstybės
 Atkūrimo Jankus, o realiu politiniu vadovu
 buvo E. Smolaitis. Kariniu vadovu tapo
 kapitonas S. Jakubavičius. Šauliams vadovavo
 V. Kriščiūnas, baltininkams – baltininkas
 V. Dubysa-Putvininkis. Paruošiant baltinų
 operacijos planą labai prisidėjo buvęs
 atkūrimo narys J. S. Dainis, turėjęs įtakos
 politinėms jėgoms Prancūzijoje.

Wdrużniat Kłapiński 19Zim. zasz. Kowesou francuzi karciomono bi wsiatke wokrędy Zimdzemnie, żuwo 20 sukilimo dalyw. 18S nurodo, kad sukilimodalyworo 882 Sukil bi 251 ciuiliu semuo. Istuwos 674 dykistant po sukilimo, 19Zim. pascipino, kad labrusis pascipinys biaty apowaniat 2-ty kapury garbis zankilas. Pasulymus per ministra pimininys EGSalvansuats autormulaw ASmetona, kandidatys j Istuwos Wyduwyske Repordzys asstowo Kłapińskys podz. Noto spawdys uduimomus spie toki apowanjimo j szkicins pascipodkity 19Zim. Kłapińskys wsiatke zinsas.

Minigi apdovangijami įtakki 1925m. sausį, minint antrosios Klaipėdos aukilimo metines. Klaipėdos Brazdų miesto medaliu buvo dvigų kaperių – Sidabro ir Bronzos. Bronzos medaliu buvo apdovangijami duose aukilimo dalyviams ir aukilimo steigėjams. Sidabro medaliu yra tambo loomis skydas, 55 mm aukščio ir 30 mm pločio. Apsa-
ra: sidabris 900. Krūva, he tik labiau

Estuaries and Coasts (http://estuarine.csiro.au/)

[illegible]

Sidabro medaliai buvo numatyti kaip apdovanojimas už ypatingus nuopatus. Nuo pagaminta tik maža, o 1928 m. užsakyta dar 50 sidabro medalių. Įsidėjo Kish dydžio, 1-ojos sidabro medalio nusidabavusi, 2-ojos – sidabro tik nuo Bystorio šilindaspindulio brėžinio išdėdžio (pažintis).

[illegible]

gėlobimo komisij
priminimo būk
raginančio paku
baigti darbus, nes
yra sumokėta 15
lity arano. Kartoj
it dalininkui A.Š
mažutikėlina, ne
it dvišis ka

Medalijā šefnīnī
liudijuma, peita
Mānkaus ir
Jānānānā. Tā
1925 metā sausa
sausē 15 d. kā
laknīnē liudijuma
dīdēnā pūnānā
autānā - dūnā
Nānānānā gūnā
tūnānānānānā
liudijuma. Kā
apdānānānānā
nānānānā, tad
nānānānānā
nānānānānā
kānānānānā
Tānānānānā
Kānānānānā
Kānānānānā
Kānānānānā
Kānānānānā
Kānānānānā

Admission Fee \$50

Redaktorių Augustiną Buroką prisimenant

Antanas PANAVALAS, Vilnius

Apie vilniečius lietuvius, gyvenusius ir dirbusius tarpukaryje šiame krašte, dabar nedaug kas žinoma, nes jų veikla ilgą laiką buvo nutylima. Be to, ir jie patys, kurie dar buvo didelių negandų aplenkti, beveik likti nepastebėti. Jie tenkinosi kukliais nepelningais darbais, nesididžiavo intelektu, sąžiningai atliko pavestas pareigas.

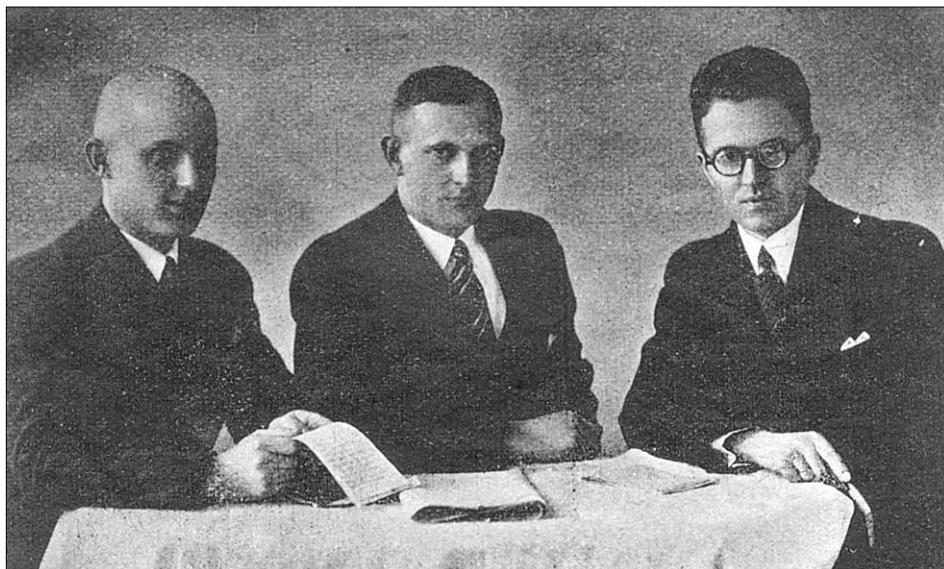
Šiandien norėdami apie juos ir jų veiklą ką nors plačiau sužinoti atverčiame išleistą enciklopediją, tačiau ir čia surandame tik tuos, kurių paminėjimas negalėjo pakenkti artimiesiems. Užjūrio enciklopedijos sudarytojai gerai žinojo tuometinę padėtį Lietuvoje, todėl rašė atsargiai.

Dabar, minėdami šimtąsias gimimo metines tuometinių pačių jauniausių Vilniaus lietuvių inteligentijos atstovų, žinome tik tiek, kad jų tautinė veikla buvo užgesinta vos spėjus jai išsiiebt. Visa tai, kam jie buvo pasiruošę, staiga pasikeitus santvarkoms ir valdžioms, teko skubiai nutraukti. Tačiau ir per tą trumpą laikotarpį jie energingai veikdami spėjo atlikti daug svarbių darbų Vilniaus krašto lietuvių organizacijose, švietime, o ypač spaudoje.

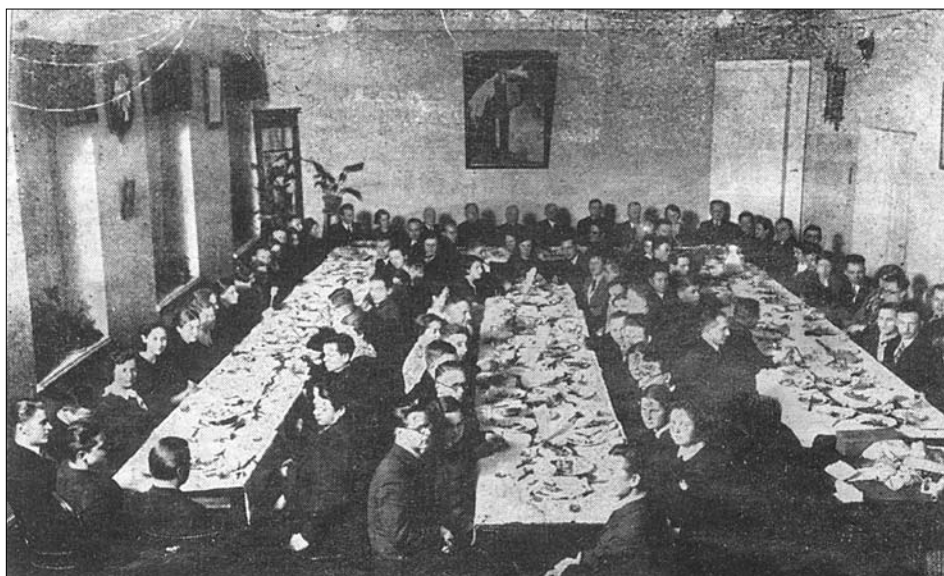
Šiais metais minimos vieno iš tuometinės spaudos darbuotojų Augustino Buroko šimtosios gimimo metinės. Jo darbas (redagavo „Jaunimo draugą“ ir „Jaunimo kelią“) dėl susiklosčiusių nepalankių aplinkybių buvo nutylėtas, o vėliau nepelnitai užmirštas. Jei užjūrio enciklopedija A. Buroko nepaminėjo, tai viskas aišku, tada taip ir turėjo būti, bet kad dabartinė enciklopedija, leidžiama Nepriklausomoje Lietuvoje, nutylėjo, tai mažų mažiausia – nesusipratimas, jo nuopelnų neįvertinimas.

Vis tiek reikėtų prisiminti, koks sudėtingas redaktoriaus darbas buvo tuo metu. Lietuviška spauda oficialiai buvo leidžiama, tačiau visokiais būdais varžoma, dažnai prieinanant prie absurdo.

1937 metais „Vilniaus rytojus“ rašė apie „Jaunimo draugą“ redaktoriui Augustinui Burokui išskeltus kaltinimus teisme. Jis turėjo teisintis dėl žodžio „kelkite“, kuris buvo užrašytas ant nupiešto varpo. Cenzoriai žodį „kelkite“ suprato kaip „sukilkite“ ir apkaltino radaktorių ruošiantį sukilimą. Jis buvo kaltinamas ir dėl Nepriklausomos Lietuvos A. Smetonos atvaizdo

*Romuviečių vadovybė
Vilniaus lietuvių inteligentų „Romuvos“ klubo valdyba. Iš kairės: absolv. Augustinas Burokas – sekretorius, magistr. Juozas Maceika – pirmininkas ir advok. Antanas Juknevičius – vicepirmininkas.*

*Tautinių papročių sargyboje
„Romuvos“ klubo nariai prie Kūčių stalo*

patalpinimo, cenzorių manymu, ne vietoje. Aišku, redaktorius išsiteisino paneigdamas absurdiškus cenzorių kaltinimus, tačiau tuo kartu nieks neskaičiavo nei materialinės, nei moralinės žalos. Pasibaigus teismui, vėl reikėjo kibtį į darbą, nes redaktorius žinojo, kaip buvo laukiamas spausdintas lietuviškas žodis Vilniaus krašte. Tai teikė jam jėgų, energijos.

Augustinas Burokas studijuodamas

jau reikėsi Vilniaus lietuvių spaudoje. Viena „Jaunimo draugo“ numeryje patalpinta trijų jaunų lietuvių inteligentų nuotrauka. Tai buvo visuomeniško, bičiuliško klubo „Romuva“ valdyba, kurią sudarė Vilniaus lietuviai inteligentai: Juozas Maceika – pirmininkas, Antanas Juknevičius – vicepirmininkas, Antanas Burokas – sekretorius. Šis klubas vienijo lietuvių inteligentus, studentus ir ki-

tus aktyvius žmones, kurie savo veikla galėjo prisidėti prie lietuviybės išlaikymo Vilniaus krašte. Apie klubo veiklą dažnai rašė „Jaunimo draugas“. Valdybos susirinkimuose buvo svarstoma, kaip padėti kaimo žmonėms, keliant jų ekonominę ir kultūrinę lygį. Tuo tikslu Vilniaus universiteto lietuvių studentų būrys vasaros atostogų metu pėsčiomis lankė Breslaujos ir Švenčionių apskričių kaimus. Tai buvo labai svarbus ir neužmirštas įvykis to krašto žmonių gyvenime. Visi džiaugėsi ir stebėjosi matydami gražų būrį lietuvių studentų, kurie greit atrasdavo bendrą kalbą su ūkininkais ir jaunimu.

„Jaunimo draugo“ laukė inteligentai, kaimo žmonės ir bendrabučiuose gyvenę moksleiviai. Mažesnieji mokiniai domėjosi eilėraščiais, idiomomis nuotrupomis, galvosūkių, o vyresnieji skaitė straipsnius, kurie sukdavo diskusijas. „Jaunimo draugas“ rašė, kad esant sunkmečiui ir skurdui, kaimą žavi gražūs ir vylingi „svieto lygintojų“ pažadai. Ir perspėjo, kad šie pažadai yra melagingi ir kenkia bendriems tautos reikalams. „Jaunimo draugą“ uždarius, jo redaktorius ėmė redaguoti „Jaunimo kelią“.

Visuomenėje tuo metu tvyrojo nenusakoma įtampa. Rytuose ir Vakaruose kilo didelės grėsmingos galybės. Sklido įvairūs šūkiai. Žmonės su nerimu ir baime laukė kažin ko naujo, nežinomo.

„Jaunimo kelias“ laikėsi anksčiau numatytos krypties, kviesdamas visus lietuvius laikytis vienybės, nepasiduoti įvairių srovių įtakai, kurios buvo labai pavojingos. Joms pasidavimas buvo tolygus nutautėjimui.

Redaktorių Augustiną Buroką turėjo darnų bandradarbių būrį. Dauguma jų pasirašinėdavo slapyvardžiais. Dabar yra žinomos kai kurių pavardės, tai: Juozas Maceika, Silvestras Urbonavičius, Vincas Budrevičius, Mykolas Čibiras, Rapolas Mackevičius, Vincas Uždavinys, Stasys Čepulis, Ona Miciūtė, Vlada Pilipavičiūtė, Vladas Radziulis ir kiti. Viršelius ir vinjetas piešė dailininkai: J. Kazlauskas, Sofija Urbonavičiūtė, Antanas Butkus, Vladas Drėma.

Dabar vartant Augustino Buroko redaguotus leidinius galima pastebėti, jog juose išreikštų minčių aktualumas išliko iki šių dienų.

„Jaunimo draugo“ nuotr.

Lietuvos periodinės spaudos istorija

Senosios periodinės spaudos paroda Šiauliuose

Petras DUMBLIAUSKAS, Alytus

2008 m. Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešojoje bibliotekoje veikė paroda „Senoji Lietuvos periodinė spauda“ iš kolekcininkų Vidmanto Staniulio ir Šarūno Šimkevičiaus rinkinių. Paroda skirta dešimtiesiems Povilo Višinskio skaitymams. Joje buvo eksponuojama virš 280 vnt. spaudos draudimo laikotarpio ir vėlesnių metų periodinių leidinių lietuvių, rusų, lenkų, baltarusių, vokiečių, jidiš kalbomis. Tai jau ne pirmą bendrą minėtų bibliofilų paroda. 2004 metais, minint spaudos atgavimo šimtmečio jubiliejų, Vidmantas Staniulis ir Šarūnas Šimkevičius surengė senųjų kalendorių parodą. Ta proga buvo išleistas ir laikraščio „Dzūkijos bibliofilas“ antrasis numeris. Apie bibliofilo Vidmanto Staniulio kolekcijas spaudoje rašyta jau ne kartą. Ne mažiau kartų rašyta ir apie jo surengtas parodas.

Dauguma didelių kolektyvų savininkų Lietuvoje nelinkę rodyti savo rinkinių parodose ar net apskritai vengia viešumos bei spaudos dėmesio. Galima juos pilnai pateisinti, atsižvelgiant į Lietuvos įstatymų bazę, praktiškai nedaug pasikeitusią nuo

Raudonojo teroro laikų pradžios 1917 metais. Daugumai kolekcininkų vis dar gresia įvairiapusis sunaikinimas, ypač militarinių rinkinių savininkams. Tačiau bibliofilas Vidmantas Staniulis tikrai ne iš tų kolekcininkų, kurie vengtų viešumos. Jis kolekcijas pradėjo rinkti prieš keliasdešimt metų, dar tarybiniais laikais. Turbūt dabar jau ne visi įsivaizduoja, kad tuo metu bibliofilija buvo pati pavojingiausia kolekcionavimo rūšis. Sovietiniam režimui didelė grėsmė kėlė informacija, išspausdinta 1918-1944 metais, dauguma tokių leidinių buvo arba sunaikinti, arba atsiguldavo bibliotekų specialiuosiuose fonduose. Todėl žmonės, rinkę senas knygas, sovietiniam režimui nepatikdavo. Tačiau tokių tais laikais atsiradavo. Kartu tas laikmetis buvo ir Lietuvos bibliofilijos aukso amžius, praėjęs tikrai negrižtamai. Tada buvo aukšto lygio bibliofilų, kurie mokėjo vertinti gerą ir retą knygą. Vidmantas Staniulis vienas tokių, galima drąsiai sakyti – mohikanų. Nes šiais laikais tokio aukšto lygio bibliofilų jau nebeatsiranda.

Galima išskirti keletą pagrindinių Vidmanto bibliofilinio rinkinio kryptų.

Viena tokių būtų senoji raštija. Tai ir inkunabulų – pačių seniausių XV amžiaus knygų kolekcija – pagal dydį trečioji Lietuvoje. Turtinga ir jo XVI-XVII amžių leidinių kolekcija. Autografų rinkinį sudaro įvairių įžymybių – karalių, garsių rašytojų, politikų pasirašytos knygos ir dokumentai. Vidmantui labai brangios ir įdomios senųjų kalendorių ir vadovėlių kolekcijos. Bibliofilas prisidėjo ir prie XVII a. knygos mėgėjų draugijos atkūrimo. Tačiau didžiausias Vidmanto indėlis į bibliofilijos istoriją yra net ne jo didelės kolekcijos ar gausios parodos ir veikla draugijoje. Svarbiausias jo indėlis yra visai kas kita.

Kartą vienas garsus rusų antikvaras ir kolekcininkas, paklaustas, kokias kolekcijas jis dabar kuria, atsakė: „Aš dabar kuriu ne kolekcijas, bet kolekcininkus. Tą patį galima pritaikyti ir Vidmantui Staniuliui. Jis supranta, kaip svarbu kurti bibliofilus. Todėl jo didžiausias indėlis yra puikaus knygyno sukūrimas. Tokio knygyno niekam dar nepavyko sukurti Lietuvos bibliofilijos istorijoje. Dauguma bibliofilų puikiai prisimena ir legendinį Kauno antikvariatą, dabar,

deja, jau neegzistuojanti. Tačiau, kad ir kokius gerus prisiminimus, susijusius su ilgai egzistavusiu anuo antikvariatu puoselėtume, turime pripažinti, kad Vidmantas sugebėjo jį pralengti. Vienas bibliofilas kartą pareiškė, kad verta pirkti tokią knygyną jau vien dėl to, kad toks knygynas yra ir kad jis egzistotų. Galėčiau net pasirašyti po tokia mintimi – ateityje pakeist ir pralengti Vidmanto knygyną jau niekam nepavyks.

Na o Šarūnas Šimkevičius 2008 metais surengė jau trečią savo periodinės spaudos kolekcijos parodą. Reikia pasidžiaugti, kad po truputį plečiasi jo parodų geografija. Ši kartą su jo kolekcija galėjo susipažinti Šiaulių miesto visuomenė. Šiaulių krašto periodinė spauda užima gan svarbią vietą jo senosios periodinės spaudos kolekcijoje. Turbūt ne visi žino, kad tarpukariu Šiauliai buvo svarbus periodinės spaudos leidybos centras. Čia ėjo svarbiausias kraštotyros žurnalas „Gimtasai kraštas“ (1934-1943). Jame paskelbta medžiaga dar neprarado savo vertės ir dabar. Tai liudija ir toks faktas, kad šiais laikais net buvo

Nukelta į 10 p.

Vilniaus dienoraštis

(1915.XII.26 – 1919.XI.26)

Kun. Pranas BIELIAUSKAS

Tęsinys. Pradžia Nr. 23 2007

1919 m.

Nežinau, gal tik man vienam sunkumas ant širdies gulėjo dėl to išdykavimo vežime, ypač kai moterys apie 2 val. nakties pradėjo

visu balsu šaukti: „Kunigėli, nesižnaibyk“. O vėžėjas Leonas Babilius pradėjo murmėti: „Žmonės, nustokite išdykavę, jau man vežime nėra vietos, reikės raitam joti“.

Praleidęs mėnesį Nepriklausomoje Lietuvoje turėjau išvykti į Vilnių. Buvo pasklidę gandai, kad Vilniuje visi lietuviai kunigai areštuoti sėdi kalėjime. Kai kas siūlė pasilikti Nepriklausomoje Lietuvoje. Sako, čia tarp savųjų bus geriau. Tėvelis jau neša 74 metų gyvenimo kryželį. Ar su juo teks šioje žemeleje dar pasimatyti; jau palinkęs į žemelę, saulė vakarop slenka. Tačiau ne, turiu grįžti į mūsų kad ir „šiaudinę“ sostinę. Ten kad ir bus karčių dienų, tačiau tai bus nuo svetimųjų. Ten mūsų draugijos laukia manęs, Katedra, vyskupas Matulevičius. Aš išvažiuoju iš čia ne pabėgdamas, neišduodamas Tėvynės, nesmerkdamas jos vaikų dėl jų klaidų, menko susirūpinimo laisvės reikalais. Tačiau ar visa taip jau ir bloga Nepriklausomoje Lietuvoje? Ne! Jau ministerijos dirba, organizuojasi, jau šen bei ten pasigirsta kareivių dainos, lietuviškos, malonios. Jau girdisi, kaip viener kitur tai sulaiko besiveržiantį Lietuvon priešą, tai netgi kai kur išstūmę paimdami grobį. Dygsta kaimuose mokyklos kaip žolynai pavasarį nutirpus sniegui. O Vilniuje sumažėjo darbuotojų, nebegalima daugiau mažinti. Pagaliau argi Vilnius jau amžiams prarastas. Susiorganizavę, sustiprėję argi negrįši į jį kada nors? Tad važiuosiu ir lauksiu, ruošiu dirvą savo broliams ir atkelsiu jiems vartus...

Rugsėjo 12 diena. Jau Vilniuje. Sugrįžau tais pačiais keliais kekeliais, niekur „karo fronte“ nesulaikytas ir nepastebėtas.

Niekas iš kunigų nebuvo areštuotas, tik „Nasz Kraj“ be paliovos plūdo Lietuvos valdžią. Būta paskirų areštų; pasirodydavo gatvėse varomų lietuvių kareivių belaisvių: tas basas, tas su kitais drabužiais. Lietuviai jaudinasi tokį vaizdą matydami.

Lapkričio 26 diena. Pirma kelis kartus rašydavau miesto komisarui prašymus lietuviškiems vakarams rengti. Dabar reikėjo rašyti jau lenkų kalba. Leidimas gautas ir šiandien šv. Mikalojaus salėje zitiečių vakare „Namai pragarai“ ir „Žemės ar moters“, po to buvo deklamuojama, padainavo choras, vyko žaidimai bei šokiai.

Šitą sąsiuvinį baigiu rašyti tuo metu, kai visame pasaulyje verda kovos dėl tautų atgimimo, valstybių atstatymo ir už klasių būvį. Didžiulės valstybės griūva, mažos atstatomos. Airiai, matyti, bus iškovoję nepriklausomybę.

Egiptas sukilo. Tačiau man už vis labiau rūpi mūsų Tėvynės likimas. Jai kun. Meškis jau sugiedojo „Requiescat in pace“ savo brošiūroje „Manja litewska“. Tačiau ne, kėlėsi mūsų tauta iš miego ir pradėjo rodyti savo gyvybę. Juk ji jau turi kariuomenę, ministerijas, veikia paštas, telefonai ir visos kitos įstaigos. Krinta produktų ir kitų dalykų kainos. Tas, kuris norėjo amžinai mūsų sodiečių arti ir akėti, pats išvirto. Suklups kiekvienas pasikėsinęs į jos gyvybę!

Vakar pas mane buvo kelių kunigų susirinkimas. Kalbėtasi apie kritišką Lietuvos padėtį, be to, ką reikia daryti Vilniaus krašte. Nors pinigų stinga, tačiau nutarta vėl leisti mūsų liaudžiai laikraštį „Aušra“. Kun. prof. J. Kraujalis apsiėmė redaguoti. Sumesta keli šimtai markių „Aušrai“ paremti. Kun. V. Giedrys nurodė būdus laikraščiui platinti. Dr. M. Reinys nušvietė kun. J. Tumo redaguojamą „Nepriklausomą Lietuvą“, spausdinančią naujienas ir prisiminimus apie dr. J. Šliūpą.

Kalbama, kad lenkai jau užėmė Ukmergę, o ties Musninkais eina mūšiai.

„Mušas, pešas kaip girti, o ar mes tai čia kalti?“ Šiandie pradėjome likviduoti Centro komiteto Vilniaus skyrių. Nešame visus daiktus į Centro komitetą.

Kunigas Pranas BIELIAUSKAS

Pabaiga

Mieli skaitytojai,

„Vorutos“ leidykla parengė spaudai kun. Prano BIELIAUSKO knygą „Vilniaus dienoraštis“ (1915-1919 m.). Maloniai prašome turinčių P. Bieliausko nuotraukų paskolinti arba atsiųsti į „Vorutos“ redakciją. Nuotraukos bus gražintos. Tel. 8 528 55 331
Iš anksto dėkojame.

Redakcija

Dokumentai

Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros prokurorams:
Algimantui Valantinui, Lietuvos generaliniam prokurorui
Valentinai Kebedienei, Specialiųjų tyrimų skyriaus vyriausiojo prokuroro padėjėjai
Audronei Žentelienei, Specialiųjų tyrimų skyriaus prokurorei

Pareiškimas dėl mirusiojo Petro Jaciunsko persekiojimo

Prokurorė V. Kebedienė 2008-04-22 surašė išvadą, kad 1948-07-03 specifiniu ir išimtinu KGB okupacinio baudžiamojo Ypatingojo pasitarimo nuosprendžiu 25 metams laisvės atėmimu nuteistam Petriui Jaciunskui 1992-03-12, kaip represuotam už pasipriešinimą okupaciniam režimui, buvo atkurtos pilietinės teisės, o dabar reikia jas atimti, nes jis dalyvavo civilių asmenų žudyme.

Išvadoje prokurorė rėmėsi išimtinai tik KGB bylos archyvine medžiaga. Beje, netgi šioje archyvinėje medžiagoje yra nuorodos apie du partizanų nušautus asmenis, buvusiais komunistų partijos nariais iki 1940 metų, kitu atveju teigiama, kad nušautas asmuo buvo KGB informatorius „Togas“, o dėl kitų nušautų priklausymo čekistų slaptoms struktūroms duomenų nėra.

Visuotinai žinoma KGB taisyklė, kad suimtas „prikabinamas“ prie visos būrio veiklos, kad nereiktų jiems vargti su atskiru įkalčių apiforminimu. Beje, kas gali paneigti ir galimus KGB smogikų veiksmus?

Mes manome:

1. Negalima inkriminuoti kaltinamos veikos 2007 m. mirusiajam asmeniui.
2. Konceptualiai ir sistemškai negalima remtis KGB medžiaga:
 - KGB įstatymu pripažinta nusikalstama organizacija;
 - nusikalstamu būdu (kankinimais, klastojimu) jų surinktais įkalčiais;
 - niekiniu kaltinamuoju aktu;
 - niekiniu nuosprendžiu.
3. Prokurorė išimtinai tiki KGB bylos teksto turiniu, jo legitimumu ir legalizacija
4. KGB bylos duomenys yra niekiniai:

Pažeistos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatos:

- 5 straipsnis – kankinimo uždraudimas (visuotinai žinoma sisteminė žiauri KGB praktika);
- 6 straipsnis – teisė į teisingą bylos nagrinėjimą:
 - sprendė netgi ne teismas, o speciali represinė-baudžiamoji institucija – KGB Ypatingasis pasitarimas;
 - nesuprantama kalba tardytas, vertėjaujant tos pačios KGB struktūros darbuotojams;
 - nebuvo netgi formalios gynybos.

Prokurorės R. Bekišienės nurodyti 2008 m. naujai atlikti 6 liudininkų apklausimai nepatvirtino asmeninio P. Jaciunsko dalyvavimo nusikalstamuose veiksmuose. Vienok savo 2008-10-16 rašte Aukščiausiam Teismui ji atkartoja visą P. Jaciunską inkriminuojančią faktologiją pagal KGB bylos paraidinį tekstą, tarytum papildomo tyrimo nebuvo arba jis patvirtino čekistinius kaltinimus.

Prokurorė A. Žentelienė Aukščiausiojo Teismo posėdyje 2008-11-13 atkakliai tik kartoją KGB tekstą, nurodydama netgi, kad P. Jaciunskas padėjo partizanams įruošti bunkerį.

Mes matome, kad Generalinės prokuratūros veiksmai iš esmės yra selektyvūs ir tariamą įstatymų vykdymą su užmoju atlieka nepagrįstai kaltinant pasipriešinimo dalyvius ir su ugnele vilkinant ir teisinant kolaborantų ir čekistų nusikaltimus.

Čia galime priminti, kad čekisto N. Dušanskio byla nuo 1988 metų buvo tęsiama iki jo mirties 2008 m., partizanų

vado A. Ramanausko išdaviko, KGB agento A. Urbono („Žinomas“) iki jo mirties 2002 m. Nuo 1994 vilkinamas kunigo-agento-smogiko J. Bulkos bylos tyrimas, nuo 1989 m. ir papildomai nuo 2006 m. Algimanto Andreikos kankintojo Z. Bernoto veiklos kvalifikavimas, nuo 1998 m. partizano J. Kraujelio žūties dalyvių M. Misiukonio, S. Tichomirovo bei kitų veiklos.

Lietuvos sostinėje laisvai ir išdidžiai vaikščioja 39 metų čekistinį stažą turintis KGB generolas E. Eismuntas, reikšmingas represijų ir persekiojimų organizatorius Lietuvoje. Jo liesti nedrįstame, užtat Jūs, prokurorės, drąsios teikti kaltinimus mirusiajam Petriui Jaciunskui.

Dėl agento A. Urbono Lietuvos generalinė prokuratūra apsimestinai navičiai (pasityčiojant iš realybės!) prašė iš Rusijos pateikti jo KGB agentūrinę darbo ir asmens bylą. O P. Jaciunsko atveju, Jūs, prokurorės, rimčiausiai cituojate KGB tekstą, kurį surašė kruvini nusikaltėliai. Tai atskleidžiančią medžiagą 1989-1990 metais į Rusiją organizavo išvežti ir išvežę KGB generolas E. Eismuntas. Jis ir jo berniukai šiandien džiaugiasi, kad jų sukurta medžiaga solidžiai varto ir rimtai priima nepriklausomos Lietuvos prokurorai, sakydami, kad KGB ne veltui ir teisingai dirbo.

Jūs nerasite nei vienoje čekistų sudarytoje byloje, kad suimtas pasipriešinimo dalyvis buvo muštas, spardytas, badytos panagės, pirštai veriami tarpduryje, išmušami dantys, praradus šamoną ant jo piltas šaltas vanduo, ilgiausi naktiniai tardymai ir t. t. Taigi dokumentų nėra, kad bet kurio laipsnio čekistas ar stribas pagal savo pareigas privalėjo tik išimtinai

nusikalstamai žiauriai elgtis. Bet jiems protokolų niekas nerašė. Tuo pačiu jie nekalti. O dėl kaltumo prezumpcijos pasipriešinimo dalyviai keliami net iš karstų!

Pateikiame jums keturis klausimus:

1. Kokiu pagrindu ir kas gali kvestionuoti Lietuvos partizanų veiksmus?
2. Kodėl genocidinės bylos dėl istorinių aplinkybių ir realaus ištyrimo nenagrinėjamos ypatingos skubos tvarka?
3. Ar Jūs negalite atsiimti iš teismo pateiktus klausimus P. Jaciunskui?
4. Ar KGB generolo E. Eismunto veiksmuose (pagal funkcines pareigas) nėra nusikaltimo lietuvių tautai požymių?

Šiaip mums kyla klausimas: kodėl Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo teisėjai Rimantas Baumilas, Alvydas Pikelis ir Valerijus Čiučiulka apskritai priėmė prokuratūros teikimą nagrinėti nusikalstamos veikos inkriminavimą mirusiajam žmogui.

P.S. Visuose prokuratūros dokumentuose pagal KGB dokumentus rašoma „Jacunskas“ (rusų kalboje nėra „iu“), o išties yra „Jaciunskas“. Viskas pagal KGB, paraidžiui – forma ir turinys.

*A. Svarinskas
L. Simutis
B. Gajauskas
A. Patackas
S. Pečeliūnas
S. N. Sadūnaitė
A. Endriukaitis
O. Voverienė
Z. Zinkevičius
P. Plumpa*

Trakų Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčiai – 600 metų

KLEMENSAS MALIUKEVIČIUS –

Trakų dekanas, kunigas, kanauninkas ir visuomenininkas

Vytautas ČESNULIS, Vilnius

Danos Buinickaitės nuotr.

Trakų Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčia iš paukščio skrydžio. 2005 m.

Tęsinys. Pradžia Nr. 21

Tačiau visai kitaip Dievo Motinos (arba Trakų Švč. Mergelės Marijos su kūdikiu) paveikslas likimas per karą pavaizduotas paties K. Maliukevičiaus pasirašytame Trakų bažnyčios 1933 m. gegužės 17 d. inventoriuje. Per vokiečių puolimą 1915 m. rusų kariuomenei apleidžiant Trakus klebonas Klemensas Maliukevičius ir vikaras Vaclovas Ramanauskas stebuklingą paveikslą paėmė su savimi į Mamavos apylinkes Rūdninkų girios pakraštyje. Čia, miške, paveikslui buvo įrengta laikina koplytėlė ir joje per tris savaites laikytos pamaldos. Girioje tarp pelkių glaudėsi apie 30 tūkst. bėglių iš Trakų ir kitų parapijų. Deja, dėl karo veiksmų paveikslui nebuvo saugu. Todėl Maliukevičius naktį slapta nuo žmonių paveikslą išvežė į Vilnių. Paveikslas laikinai buvo patalpintas katedros Šv. Povilo koplyčioje. Po dviejų metų, 1917 m., paveikslas grįžo į Trakus ir įstatytas į altorių. Atidengtas rugsėjo 8 d., taikantis prie paveikslas pripažinimo stebuklingu ir karūnavimo datos (paveikslas oficialiai pripažintas stebuklingu ir karūnuotas popiežiaus Klemenso XI karūna 1718 m. rugsėjo 4 d.).

1915 m. gegužės 27 d. Trakų dekanas vyskupijos valdytojui pranešė, kad Semeliškių klebonui Jonui Steponavičiui išvykus į veikiančiąją armiją, į jo vietą laikinai paskirtas kun. Juozas Bakšys iki šiol neatvykęs. Ką paskirti vadovauti parapijai? Vyskupijos valdytojas, apaštališkasis protonotaras K. Michalkevičius vadovauti Semeliškių parapijai iki atskiro parėdymo birželio 13 d. paskyrė patį Maliukevičių. Apie tai pranešta konsistorijai ir gubernatoriui (*LVIA 694-3-1103*).

Vilniaus vyskupijos valdyba 1916 m. birželio 16 d. rašė vokiečių transporto skyriui Vilniuje, kad K. Maliukevičiui būtų suteikta galimybė netrukdomam važinėti iš Trakų į Vilnių. Su panašiu prašymu nedaryti kliūčių važinėti į Vilnių Trakų dekanui Maliukevičiui ir Volkovysko dekanui Tarasevičiui vyskupijos valdyba kreipėsi į vokiečių Vilniaus ir Suvalkų administraciją 1916 m. liepos 20 d. (*LVIA 694-3-1103*).

Lietuvos konferencija Vilniuje

Vokiečių okupacinė valdžia 1917 metais, Rusijoje įvykus vasario revoliucijai ir pasaulyje pasklidus tautų apsisprendimo šūkiui, ėmė ieškoti sau palankumo ir Lietuvoje, nes tiesioginė mūsų krašto aneksija tarptautiniu požiūriu netiko. Vokiečiai sutiko su lietuvių visuomenės veikėjų siūlymu sušaukti lietuvių atstovų konferenciją. Aktyvieji lietuviai subūrė Organizacinį komitetą, tarp kurio narių buvo Saliamonas Banaitis, Tadas Daugirdas, Steponas Kairys, Petras Klimas, Vladas Mironas, Antanas Smetona, Justinas Staugaitis, Adomas Šernas ir kiti – iš viso 23 asmenys. Delegatai į konferenciją praktiškai nebuvo renkami, o apsiribota žmonių pakvietimu. Konferencija sušaukta su okupacinės valdžios žinia, nors jos atstovai konferencijoje nedalyvavo. Lietuvių konferencija (literatūroje ji dar vadinama Vilniaus lietuvių konferencija arba tiesiog Vilniaus konferencija) Vilniaus miesto salėje (dabartinėje Filharmonijoje) vyko 1917 m. rugsėjo 18-23 d.

Iš pakviestų 264 asmenų dalyvavo 222.

1928 m. Klemensas MALIUKEVIČIUS – Trakų dekanas, kunigas ir kanauninkas (1911-1933), nuo 1905 m. Lietuvių mokslo draugijos narys, lietuvių „Ryto“ švietimo draugijos vienas iš steigėjų (1913). Lietuvių konferencijos Vilniuje 1917 m. rugsėjo mėn. 18-23 d. dalyvis, atstovavęs Trakų parapijai, Laikinojo Vilniaus lietuvių komiteto narys (1925-1926 m.). Su savo parapijiečiais. Šalia dešinėje – kun. Petras Velička. Nuotrauka iš Eugenijos Veraniso-Užkurnienės šeimos archyvo

Pagal profesiją ir socialinę padėtį didžiausią grupę sudarė katalikų dvasininkai: profesoriai, kanauninkai, klebonai, vikarai (iš viso 68). Tarp Trakų apskrities atstovų – Trakų klebonas ir dekanas Klemensas Maliukevičius. Iš Trakų dekanato dvasininkų dar dalyvavo Rūdiškių klebonas Adomas Žemaitis. Trakams artimesni klebonai konferencijoje: Juozas Balčiūnas iš Žiez marių, Kajetonas Čepanas iš Kietaviškių, Alfonsas Varnas iš Kaišiadorių, Antanas Pakštys iš Žaslių, Alfonsas Petrusis iš Pivašiūnų, Kazys Ribikauskas iš Merkinės, Mykolas Rudzis iš Kalesninkų, Steponas Umbras iš Dieveniškių. Kiti konferencijos dalyviai – žinomesni katalikų dvasininkai: Jonas Mačiulis-Maironis, Juozas Bakšys, Pranas Bieliauskas, Teodoras Brazys, Aleksandras Dambrauskas, Vladas Jezukevičius, Kristupas Čibiras, Mykolas Karosas, Juozapas Kukta, Jonas Kunigėlis, Kazimieras Šaulys... Konferencijoje dalyvavo visuomenės ir kultūros veikėjai: Jonas Basanavičius, Donatas Malinauskas, Mykolas Biržiška, Andrius Domaševičius, Pranas Eidukevičius, Pranas Dovydaitis, Faustas Kirša, Justinas Vienožinskis, Antanas Žmuidzinavičius...

Trakų apskritis buvo iš tų, iš kurių atvyko daugiau atstovų – 10 (po tiek pat buvo iš Seinų ir Utenos apskričių), o daugiausia – 12 – iš Alytaus apskrities. Kai kur rašoma, kad Trakų parapijai konferencijoje atstovavęs ir vikaras Petras Velička. Tačiau pastarojo pavardės oficialiame konferencijos dalyvių sąraše nėra.

Į konferenciją nebuvo pakviesta nė viena moteris. Tai sukėlė moterų nuoskaudą. Dėl to sulaukta visos eilės kolektyvinių protestų.

Konferencijoje išrinkta 20 asmenų Lietuvos Taryba buvo įpareigota įgyvendinti nepriklausomos Lietuvos valstybės siekį. Pasak istoriko A. Tylos, „Konferencija buvo forumas, kuris demokratizavo ir padarė politinį nepriklausomos Lietuvos valstybės kūrimo tikslą viso krašto siekimu, perkeltu partijų programų,

[...], iš publicistikos bei svajonių – į realų, be galo komplikuoatą darbą ir veikimą“ (*A. Tyla. Lietuva prie Vasario 16-osios slenkščio. V., 2004, P. 22*).

Lietuvos Tarybos prezidiumas 1918 m. lapkričio 7 d. kreipėsi į vokiečių karinės valdžios Lietuvoje administracijos vadovą dėl kun. K. Maliukevičiaus prašymo apsaugoti Trakų pilies griuvėsius nuo ardymo statybų reikalams (*MAB 255-1082*). Tiesa, dokumente nekonkretizuota, kuri pilis – Salos ar Pusiasalio – ardyta, tačiau tikriausiai kalbėta apie pilį ežero saloje. Kreipimosi į vokiečių valdžią pasekmės nežinomos.

Bažnyčios remontas

Pradėjęs dirbti Trakuose, K. Maliukevičius ėmėsi kai kurių bažnyčios aplinkos sutvarkymo darbų. Jau 1911 metais buvo įstatyti šventoriaus fasadiniai vartai, padaryti Vilniuje, Harasimovičiaus šaltkalvių dirbtuvėse. Prie šių vartų statybos klebonas prisidėjęs savais pinigais. Keturis geležinius kryžius ant vartų ir vartelių lankstas prilaikančių mūrinių stulpų dovanojo grafas Juozapas Tiškevičius iš Užutrakio.

Parapijos ir kt. lėšomis Trakų bažnyčią restauruoti iš esmės imta 1914 metais. Kai kurias senas stogo konstrukcijas pakeitus naujomis bažnyčia apdengta cinkuota skarda, bokštelis virš didžiojo altoriaus pagal inžinieriaus Kazimiero Kšyžanovskio projektą visiškai perstatytas ir priderintas prie baroko bažnyčios stiliaus, viršutinių langų rėmai pakeisti geležiniais, stiklas aprėmintas švinu (*bažnyčios 1933 05 17 inventorių, LVIA 694-5-4420*).

Deja, 1915 metais, ateinant vokiečiams ir vykstant karo mūšiams, bažnyčia rimtai nukentėjo: patrankų sviediniai nugriovė didįjį bokštą, suniokojo naują stogą, sienose žiojėjo šešios didžiulės skylės. Ypač nukentėjo zakristijos sienos ir lubos, dėl ko sunyko vienintelis aiškus pirmųkščio, gotikinio, bažnyčios stil-

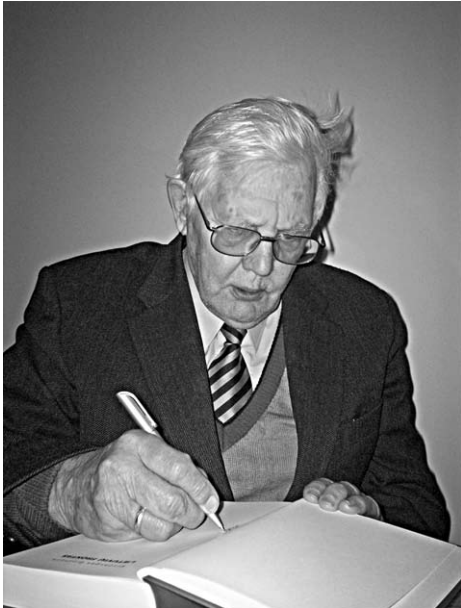
iaus liudininkas. Fasadinėje bažnyčios dalyje apdaužytas kairysis bokštas, o dešiniajame išgriauta siena ir įgriuvo lubos. Neliko sveiko nė vieno lango. Nuo visiško sugriuvimo šventovę išgelbėjo masyvios mūro sienos.

Trakų bažnyčią vėl mėginta restauruoti 1919 metais, bet dėl rusų bolševikų invazijos darbai kitų metų pradžioje sustojo. Todėl 1920 m. balandžio 6 d. klebonas ir dekanas K. Maliukevičius sušaukė parapijiečius aptarti per karą apgriautos bažnyčios atrestauravimo reikalų. Pasak susirinkimo protokolo (*LVIA 694-5-4422*), klebonas susirinkusiuosius supažindino su bažnyčios būkle. Dievnamį reikėjo greitai atnaujinti. Perskaityta apskrities inžinieriaus Beznero parengta preliminarinė išlaidų sąmata 14752,75 markių sumai.

Susirinkimas nutarė reorganizuoti 1914 metais išrinktą bažnyčios restauravimo parapijos komitetą, nes daugelio jo narių parapijoje jau nebuvo. Išrinktas naujas 7-ių narių nuolatinis komitetas (komitet czynny), be to, nutarta, kad kiekvienas kaimas komitete turėtų savo narį su balso teise ir kad šis delegatas bet kada galėtų informuoti savo kaimynus apie bažnyčios restauravimo reikalus; palivarkai ir viensėdžiai galėjo jungtis po kelis ir rinkti savo atstovą. Nuolatinio komiteto nariais išrinkti K. Maliukevičius, vikaras kun. Vaclovas Ramanauskas, Kazimieras Mickevičius, Vladas Budrevičius, Antanas Rondonas, Karolis Sasnauskas ir Viktoras Redykas, o komiteto garbės pirmininku – Trakų apskrities starosta (viršininkas) Vitoldas Stanevičius. Revizijos komisija: Eugenijus Ničko, Boleslovas Lakovičius ir Povilas Keizikas.

Trakų bažnyčios atnaujinimo komitetas (pirmininkas – klebonas dekanas K. Maliukevičius ir 7 nariai) 1921 m. liepos 18 d. kreipėsi į Vilniaus vyskupiją: už parapijiečių aukas 1914 metais atrestauruota bažnyčia smarkiai nukentėjo per karą 1915 metais.

Tęsinys kitame numeryje

Iš Lietuvos rizistencijos istorijos**Lietuvių frontas Mindaugo Bloznelio akimis****Aušra KALINAUSKIENĖ, Vilnius**

Knygos „Lietuvių frontas“ autorius Mindaugas Bloznelis pasirašė autografą „Vorutos“ redakcijai

Neatsitiktina ir prasminga, kad naujausios Mindaugo Bloznelio knygos „Lietuvių frontas“ pirmosios dalies (Lietuvių frontas vokiečių okupacijos metais) sutiktuvės įvyko Lietuvos katalikų mokslų akademijos patalpose tomis dienomis (lapkričio 29 d.), kai jos autorius minėjo garbingą jubiliejų. Juk tai jis 1989 m. aktyviai dalyvavo atkuriant Lietuvių katalikų mokslų akademiją, o vėliau buvo ir jos centro valdybos mokslinis sekretorius, Kauno skyriaus pirmininkas.

Lietuvos antisovietinio ir antinacinio pasipriešinimo veikėjas, inžinierius elektrikas, technologijos mokslų daktaras Mindaugas Julius Bloznelis gimė 1923 m. lapkričio 28 d. vienoje iš gražiausių Lietuvos vietovių, legendomis apipintoje Merkinėje.

Matyt, ir šeima, ir gimtinės istorija turėjo įtakos jaunuolio dvasiniam formavimuisi. Jis aktyviai dalyvavo Lietuvos laisvės kovose: 1941 m. Birželio sukilime, karo metais dalyvavo LF antinaciniame pasipriešinime, buvo vienas iš 1944 m. pabaigoje įkurtos nelegalios organizacijos „Lietuvos išlaisvinimo taryba“ steigėjų ir vadovų. Vėliau teistas ir gražiausius metus praleidęs Stalino lageriuose.

Asmeniškai antinacinio pasipriešinimo įvykiuose dalyvavęs autorius savo išanginiame žodyje pastebėjo, kad yra labai svarbu „iširti ir nušviesti Lietuvių fronto veiklą ir kovos dėl Lietuvos valstybingumo sovietų ir vokiečių okupacijų metais XX amžiuje reikšmę, atskleisti Lietuvos fronto sandarą, kaip organizacinių ir techninių priemonių arsenalą, naudotą bendrai viso krašto pasipriešinimo politikai įgyvendinti, nuo okupantų Lietuvos žmonėms ir išteklams saugoti, valstybingumui atkurti...“

Autorius taip pat akcentavo, kad rengiant medžiagą Lietuvių fronto istorijai teko susidurti su dviejų rūšių šaltiniais: dokumentų patvirtintais faktais ir vadinamąja „oral history“. Kaip ir daugelis profesionalių istorikų, autorius pripažįsta, kad pagrindiniu šaltiniu turėtų būti dokumentas, tačiau veikiant pogrindžio sąlygomis dokumentai dažniausiai sąmoningai būdavo naikinami, o tie, kuriuos pavyksta aptikti represinių ir okupacinių struktūrų archyvuose, paprastai būna falsifikuoti.

Pasak autoriaus, turėtų būti keturi šios knygos tomiai: du skirti Lietuvių frontui, veikusiam Lietuvoje, vienas – Vakarų Europoje ir Vokietijoje ir ketvirtas – JAV. „Medžiagos yra, tereikia darbo, - tvirtino M. Bloznelis. – Aš jau nebesugebėsiu, tačiau Kauno VDU yra žmonių, kurie yra neblogo susipažinę su Lietuvos fronto veikla ir galėtų tą darbą tęsti“.

Knygos autorius už materialinę paramą leidžiant knygą dėkojo „Į laisvę“ fondo tarybai ir asmeniškai dr. Kazimierui Ambrozevičiui, už kokybišką leidybą – „Naujojo lanko“ leidyklai, už knygos peržiūrėjimą ir recenziją – dr. Arūnui Bubniui.

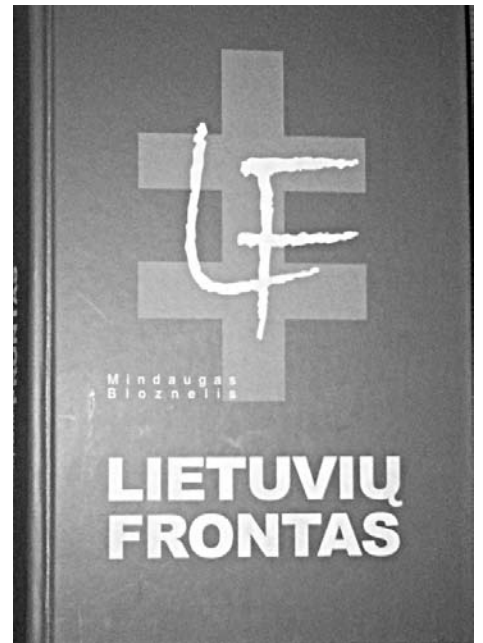
„Ypač vertinu vaisingas diskusijas su dr. Rimantu Zizu, - konstatavo M. Bloznelis. – Pokalbiai padėjo išsamiau išnagrinėti Lietuvių fronto istoriją. Iš Zizo sužinojau apie jo ryšius su kariniais daliniais ir raudonaisiais partizanais... Mano ši knyga – tai tarsi atsakas į JAV išleistą knygą „Laisvės beieškant“, o jos tikslas – paro-

dyti antinacinio pasipriešinimo svarbą.“

„Kodėl tokios svarbos knygą parašė ne istorikai, bet inžinierius? – klausė žurnalistas Vidmantas Valiukevičius. Ir pats atsakė: „Niekas šios temos nesiima rimtai todėl, kad sukilimo vyriausybė buvo idealistinė ir liko apmeluota ir apšmeižta.“

„1941 m. birželio sukilėlių vardu sveikinu Mindaugą Bendinską, - šiltus žodžius tarė bendramintis, taip pat 1941 m. sukilimo dalyvis Jonas Antanaitis. – Pagaliau turime monografiją, kuri suteiks istorikams objektyvių duomenų apie sukilimą ir sukilėlius...“

Knygos sutiktuvėse taip pat kalbėjo dr. A. Bunys, R. Zizas iš mokslininkų pozicijų

Knygos viršelis

Mindaugas Bloznelis ir garsi Lietuvos periodinės spaudos leidėja ir žurnalistė Aldona Žemaitytė („Dienovidžio“ leidėja ir vyr. redaktorė)

vertino naują knygą ir vertino ją kitų tokio pobūdžio veikalų kontekste.

Tremtinys, aukštųjų mokyklų dėstytojas, išradimų autorius, aktyvus visuomenininkas Mindaugas Bloznelis taip pat yra parašęs knygą „Lietuvos išlaisvinimo taryba“, su

kitais atkūręs žurnalą „Naujoji Romuva“. Visi, sveikinę suaktyvininką jubiliejaus ir naujos knygos pasirodymo proga, linkėjo nepasiduoti laikui ir nuveikti dar daug prasmingų darbų. Prie bendrų sveikinimų prisijungia ir „Vorutos“ redakcija.

Autorės nuotr.

Lietuvos periodinės spaudos istorija**Senosios periodinės spaudos paroda Šiauliuose****Petras DUMBLIAUSKAS, Alytus**

Atkelta iš 7 p.

išleistas atskiras leidinys, skirtas „Gimtajam kraštui“. 1996 metais etnografas Vacys Milius paskelbė „Gimtojo krašto“ (1934-1943) bibliografiją. Gal neatsitiktinai pirmasis „Gimtojo krašto“ numeris buvo vienas pirmųjų Š. Šimkevičiaus periodinės spaudos rinkinio eksponatų, išgytas 1983 metais. Pilnojo komplekto Šarūnui dar kol kas nepavyko surinkti, bet tai gal bus padaryta ateityje. 1992 metais šis žurnalas buvo atkurtas, tik kiek kitokiu pavadinimu – „Mūsų kraštas“. Tačiau dabar ano tarpukarinio leidinio atitiktumu ir tradicijų sekėjas yra visai kitas leidinys – tai „Liaudies kultūra“. Beje, tarpukariu tai nebuvo vienintelis kraštotyros leidinys Šiauliuose. Dar ėjo „Šiaulių metraštis“.

Prieškario Lietuvoje žinomas buvo ir Šiauliuose ėjęs žurnalas „Kultūra“ (1923-1941). Paskutiniaisiais metais jis buvo leidžiamas Kaune. Tai vienas iš nedaugelio lietuviškų žurnalų, kurio leidybos nesustabdė 1940 metų okupacija. „Kultūra“ turėjo dar savo priedą „Daigai“. 1991 metais „Kultūros“ žurnalą bandyta atkurti, bet jau Vilniuje ir kaip „Laisvosios minties“ priedą. Beje, atgimusi „Kultūra“ irgi šiais metais pabuvojo bibliofilo parodoje, tik kitoje – skirtoje sąjūdžio spaudos dvidešimtmečiui. Šarūno sąjūdžio perio-

dikos kolekcija gali pasigirti ir daugeliu kitų Šiaulių krašto laikraščių. Tačiau Šiauliuose vykusioje parodoje Šarūnas eksponavo vien senuosius leidinius. Nepavykusių bandymų leisti Šiauliuose laikraštį būta dar caro laikais, bet ankstyviausias periodinis leidinys Šiauliuose – tai „Sietynas“, pasirodęs 1919 metais.

Labai įdomus faktas, kad pirmasis Šiaulių miesto dienraštis buvo žydų „Zait“, leistas 1924 metais. 1933 metais Kaune leidžiamas „Šiaurės ekspresas“ įsivedė Šiaulių kronikos puslapį ir pasivadino „Šiaulių ekspresu“. 1935 metais trumpam pasirodė ir dienraštis „Šiaulių aidas“. Kaip matome, dienraščiai mieste ilgai neišsilaikė. Palyginimui – to meto Alytus apie dienraštį svajoti dar negalėjo. Tiesa, vienas Šiaulių laikraštis siejasi su Dzūkija. Tai „Mūsų kraštas“, kuris 1935 m. ėjo trimis skirtingomis laidomis: Šiaulių ir Žemaičių, Aukštaičių, Suvalkiečių ir Dzūkų.

Apie Šiaulių leidybinio centro svarbą liudija ir faktas, kad miesto spaustuose buvo spausdinama visa eilė kitur ėjusių leidinių. Parodai atrinkti tokie leidiniai: „Kregždutė“ (Kėdainiai), „Mokykla ir gyvenimas“ (Kaunas), „Mūsų kraštas“ (Panevėžys), „Studentų balsas“ (Kaunas), „Šiaurės žvaigždė“ (Radvilėškis), „Žagarės

aidas“, „Žagarės balselis“, „Žemaičių balsas“ (Tauragė). Be abejo, tokių kituose miestuose ėjusių, bet Šiauliuose spausdintų laikraščių būta ir daugiau. Be jau anksčiau minėtų vietovių, Šiauliuose spausdinti dar Telšių ir Biržų laikraščiai.

Mieste ėjo visa eilė legalių komunistinių laikraščių: „Darbininkų atstovas“, „Darbininkų vienybė“, „Kova“, „Mūsų vėliava“, „Jaunas darbininkas“, „Darbininkų žodis“, „Darbininkų laikraštis“, „Pramonės darbininkas“, „Darbininkų žinios“, „Pagalbos žodis“ ir kt.

Šiaulių periodikos įvairovę liudija ir tai, kad buvo leidžiama nemažai humoro leidinių: „Šaipokas“, „Balandis“, „Krizė“, „Klumpės“, „Šakar – Makar“ ir kt. Šiaulių humoro leidiniai turėjo savo skaitytojų ir Dzūkijoje – bibliofilas Petras Dumbliuskas prenumeravo „Šaipoką“ ir kt.

Neužmirškime fakto, kad dalis Šiaulių miesto periodinių leidinių vėliau tapo savo sričių visos Lietuvos organais. Savivaldybių organas „Sietynas“ vėliau perdavė savo misiją Kauno „Talkai“ ir „Savivaldybei“. „Mokykla ir gyvenimas“ buvo iškeltas į Kauną ir tapo visos Lietuvos mokytojų profsąjungų leidiniu. Tokio pat likimo sulaukė ir Šiaulių „Skautų aidas“.

Šiaulių miesto periodikos gausa

ir įvairovė tikrai buvo. Čia ėjo teatro („Mėgėjų teatras“, „Menas“), literatūros („Taškas“), religinių („Dabarties klausimai“), siuvėjų („Siuvėjų patarėjas“) ir kitokių pakraipų leidiniai.

Neaplenkė Šiaulių miesto nepaspaudusi ir cenzūros ranka: 1927-1928 metais „Šiaulių naujienos“ išėjo trisdešimčia skirtingų pavadinimų.

Jei Šarūnas Šimkevičius parodoje daugiausia pristatė Šiaulių krašto spaudos istoriją, tai Vidmantas Staniulis neužmiršo Lietuvos periodikos istorijos, demonstruodamas, kokiame kontekste buvo Šiauliai. Vidmantas supažindino lankytojus su Spaudos draudimo (1864-904) metų leidiniais nuo spaudos atgavimo iki 1918 m. išėjusiais leidiniais, retesniais tarpukario (1918-1941) metų leidiniais ir Antrojo pasaulinio karo metų spauda.

Sudaryta šios parodos bibliografijos rodyklė, kurioje užregistruota 260 vnt. spaudinių. Rengiant bibliografijos rodyklę talkininkavo Šiaulių universiteto Humanitarinio fakulteto studentė Alina Žilinaitytė. Ji registravo leidinius, kompiuteriu rinko tekstą. Rodyklę redagavo P. Višinskio viešosios bibliotekos Kraštotyros skyriaus vedėja Danutė Darbutienė. Konsultavo vilnietė istorijos magistrė Lina Kulikauskienė.

Lietuvos mokyklų istorija

Vilniaus Salomėjos Nėries gimnazija

Dr. Egidijus MAŽINTAS, Vilnius

Gimnazijų vadovams labai svarbu rodyti asmeninį pavyzdį, nebūti smulkmeniškiems, paisyti kitų kolektyvo narių nuomonės, o geranoriškumo, teisingumo, tolerancijos, atsakomybės, principingumo, pasitikėjimo reikia kiekvieną kartą, kai sprendžiami nuolat iškylantys klausimai švietimo sistemoje ir susiduriama su nenumatytais ir neprognozuojamais nesibaigiančios reformos reiškiniais ir padariniais. Be šių vertybinių bruožų neįmanoma užtikrinti gimnazijos veiklos kokybės. „Vadovo veikla už mokyklos ribų taip pat turi svarbios reikšmės gimnazijos kokybinei raidai, - sako S. Nėries gimnazijos direktorius Antanas Suslavičius. – Pedagogų abipusio supratimo ir savo veiklos prasmingumo suvokimas nuvedė mane dalyvauti partinėje veikloje. Toks dalyvavimas padėjo man suvokti savo, kaip lietuviškos gimnazijos vadovo, darbo tikslą. Švietimo įstaigų valdymo decentralizacija leido mums savarankiškai spręsti daugelį mokyklos valdymo klausimų. Kita vertus, sprendimų priėmimas reikavo papildomo laiko ir pastangų, sukėlė nemažai stresų.“

Nuo 2007 m. S. Nėries gimnazijoje psichologėmis dirba patyrusios specialistės Janina Janulionienė ir Raimonda Mordosienė. Per kelerius metus šioms kūrybingoms darbuotojoms pavyko sudominti moksleivius psichologinėmis temomis. Netrukus jau veiks jaunas psichologų būrelis. Gimnazijoje platus moksleivių veiklos būrelių spektras – nuo teatro ir muzikos iki japonų kalbos ir kultūros studijų.

Visuomenė keičiasi

Vykstantys globaliniai procesai keičia visuomenę, gimnazijos vertybes, mokytojų ir moksleivių gyvenimo tempą. Darbo našumo intensyvėjimas bei informacijų srautai tiesiogiai veikia universitetus, švietimo sistemą, mokyklas, gimnazijas, ten dirbančius žmones, supančią kultūrą, socialinę, psichologinę, fizinę aplinką. Rinkos ekonomika pavertė šalies universitetus vartotojiškos sistemos įrankiu: mokosi tie, kas moka pinigus. JAV 95 proc. universitetų dirba Sovietų Sąjungos profesinių mokyklų programų lygyje, isitikinę daugelis Vakarų švietimo sistemos specialistų. Tik ant rankų pirštų galima suskaičiuoti Šiaurės Amerikos universitetus, kurie yra tikrai prestižiški ir stiprūs mokslinės bazės prasme. Lietuvoje universitetai ir aukštosios mokyklos pateko į spąstus – tik aptarnauja klientus, o nėra prioritetai net mokslo ir švietimo sistemose.

Pasaulis šiandien

Žinoma, pasaulis šiandien – itin sparčiai besikeičianti globali terpė – yra „pasaulio ir istorijos pabaiga“ ta prasme, kad niekas nežino ir nenumato, kas bus rytoj. Iš to, ką turime šiandien, visiškai nematyti, kad tai bus panaudota ateityje būtent dabartiniais pavidalais. Apskritai į šiuolaikinės gimnazijos ugdymo apyvertą kartu su informacija neįtraukiamo LDK jaunimo ugdymo, tautiškos ir patriotiškos gyvenimo ir sveikatinimo patirtis, edukaciniai metodai. Tai padėtų keisti ne tik žinojimo ir žinių taikymo būdą, bet ir profesinio užimtumo rinkas. Juk jaunimas orientuojamas tik kopijuoti užsienietiškajį gyvenimo būdą ir skolinis labai jau blankas, kapitalizmui būdingas vertybes, svajoja išvykti gyventi į užsienį.

Džiugina tai, kad daugelis Vilniaus S. Nėries gimnazijos moksleivių, palikę suolą, kūrybiškai išilieja į atvirą pasaulį. Vėliau lankosi savo gimnazijoje, dalijasi su

Poetė Salomėja Nėris

buvusiais pedagogais savo problemomis ir pasiekimais. Labai svarbu, kad mokyklos vadovai gerbia praeitį, moka ja didžiuotis ir prisiminti šimtus puikių pedagogų, žuvusių arba ištremtų. Pirmuoju S. Nėries gimnazijos direktoriumi tapo prof. Mykolas Biržiška. 1922-1940 m. gimnazijai

Vilniaus S. Nėries gimnazijos pedagogai

vadovavo matematikas ir rašytojas Marcelinas Šikšnys. Gimnazijoje dirbo mūsų tautos patriarchas dr. J. Basanavičius, Lietuvos prezidentai – A. Smetona, A. Stulginskis ir kiti Lietuvos šviesuomenės žmonės. 1940-1941 m. mokyklai vadovavo Valerija Čepulytė, nuo 1941 m. iki pasitraukimo į Vakarus – rašytojo B. Sruogos dukterė istorikė prof. Vanda Sruogienė, 1944-1948 m. - Aldona Končiuvienė, 1948-1950 m. – Ona Klimkienė, 1950-1971 m. – Marija Bagdonaitė.

Pedagogai rado Lietuvą jau nebe tą

Dzūkai ir gudai, aukštaičiai, lenkai, suvalkiečiai, karaimai, žydai, rusai ar žemaičiai buvo šios mokyklos moksleiviai, mokytojai ar tėvų komiteto nariai. Kiekvieno padėtį ir vaidmenį mokyklos bendruomenėje lėmė daugybė sąlygų, iš kurių viena svarbiausių – patriotizmas, meilė savo kraštui, Lietuvai, noras žinias ir profesinę kompetenciją pritaikyti mokykloje besimokinančių moksleivių reikmėms. Šioje terpeje ir vystėsi daugelio asmenybių kūrybingumas, gebėjimas bendrauti. Tautiškumo ir patriotizmo išsivystymo lygis formavosi nuoširdžių, patriotiškai dirbusių mokytojų dėka.

Pirmosios ir antrosios sovietinės okupacijos metais buvo planingai naikinama tremiant, represuojant ir žudant veikliausia ir sąmoningiausia tautos dalis: ūkininkai, mokytojai, kariškiai,

verslininkai, įstaigų vadovai, politinių organizacijų nariai, žurnalistai, profesoriai. Dauguma ištremtųjų ir nuteistųjų mokyklos pedagogų, tarnautojų, moksleivių, abiturientų, ištverę vergiško darbo, bado ir pažeminimų metus, pamažu buvo išleidžiami į laisvę. Bet tai tebuvo tariama laisvė. Daugumai buvusių politinių kalinių ir tremtinių nebuvo leidžiama grįžti į Lietuvą, o grįžusiems nebuvo leidžiama apsigyventi tėviškoje, jie nebuvo priimami į darbą, jų vaikams ir giminaičiams buvo trukdoma stoti į aukštąsias mokyklas. Grįžusieji pedagogai rado jau nebe tą Lietuvą, kurią prisiminė ir apie kurią svajojo tremtyje. Fizinį mokytojų naikinimą nuo pat pirmųjų sovietinės okupacijos dienų lydėjo dvasinis naikinimas: buvo stengiamasi naikinti bei slopinti materialias ir idėines tautinės mokyklos sąmonės apraiškas, draudžiama ir slopinama visa, kuo pasižymėjo nepriklausomybės metais brendusi tautinė mokyklos savimonė, tautinės vienybės idėja, mokytojo kaip susipratęsio lietuvių, savos valstybės piliečio sąmonė, istorinių įvykių, ypač nepriklausomybės kovų, atmintis. Buvo atmetamos ir neigiamos tos moralinės, religinės, kultūrinės, dvasinės vertybės, ku-

rios buvo tautinės savimonės atrama. Jeigu šiuo metu lietuvių gelbėjimas vyksta fiziniame lygyje, vadinasi, reikia skubiai jį pasivyti ir dvasiniame lygmenyje.

Gimnazijos vardo suteikimas

Gimnazijos tobulėjimas – tai pedagogų kolektyvo, kitaip tariant, valstybės švietimo vystymasis, tai pasąmonės galimybių išplėtimas ir poveikis tautinei sąmonei. Norėdamas tobulėti mokytojas turi ugdyti mokinių dvasingumą, dorovinį bei kultūrinį pradą.

1915 m. rugsėjo mėn. Lietuvių centro komiteto nutarimu Vilniuje Kaukazo ir Didžiosios Pohuliankos 14/17 (dabar Mindaugo ir Basanavičiaus) gatvių kampe privačiuose namuose buvo įrengta lietuviška gimnazija, kuri vadinosi J. Basanavičiaus, M. Biržiškos ir P. Gaidelionio Vilniaus lietuvių gimnazijos pamokos. 1915 m. „Ryto“ draugija perėmė šią mokyklą, kuri nuo 1916 m. vadinta „Ryto“ draugijos Vilniaus lietuvių gimnazija. Susidarius Lietuvos Vyriausybei Vilniuje, 1918 m. ji perėjo Švietimo ministerijos žinion, pavadinta Pirmoji Vilniaus vyrų gimnazija. Pedagogų tarybos nutarimu, 1921 m. gimnazija pavadinta Vytauto Didžiojo vardu. 1939 m. Švietimo ministro L. Bistro įsakymu Nr. 63 įsteigta ir vadinama Vilniaus Kunigaikštienės Birutės Valstybinė mergaičių gimnazija. 1940 m. rudenį Kunigaikštienės Birutės gimnazija

*Vilniaus Salomėjos Nėries vidurinė mokykla
Vilniaus miesto tarybos 2000 m. reorganizuota į Vilniaus Salomėjos Nėries gimnaziją
su pirmosios, antrosios ir trečiosios pakopos
bendrojo lavinimo skyriumi*

pavadinta Vilniaus II vidurine mokykla. 1946 m. S. Nėries gimimo metinių proga mokyklai suteiktas šios poetės vardas. Nuo tada II vidurinė mokykla vadinta Vilniaus Salomėjos Nėries vidurine mokykla. 1954 m. mokykla perorganizuota į mišrią vidurinę mokyklą. 1961 metais mokykloje pradėtas sustiprintas anglų kalbos mokymas nuo 10 klasių. 1995 m. nutarimu, suteiktas pirmųjų gimnazijos klasių statusas konkurso būdu sukomplektuotoms devintosioms klasėms (humanitarinio profilio). Nuo 1997 m. siektas gimnazijos statusas. Lietuvos švietimo ir mokslo ministerijos įsakymu, 1999 m. mokyklai suteiktas gimnazijos statusas (humanitarinio profilio). Profilinis mokymas dažnai vakariečių kritikuojamas, nes rengia menkai raštingus, menko išsilavinimo mokinius. To pavyzdys

– amerikietiška mokymo sistema. Baigę vidurines mokyklas, dauguma lieka beraščiai arba mažaraščiai.

2000 m. buvo kreiptasi į Vilniaus miesto savivaldybės Švietimo skyrių prašant įgyvendinti antrąjį (realinį) profilį. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2001 m. įsakymu Nr. 963 „Dėl antrojo profilio teikimo“ suteiktas realinis profilis humanitarinio profilio gimnazijai. Vilniaus S. Nėries gimnazija saugodama ir puoselėdama praeities patyrimą, tradicijas 7 metai teikia mokiniams profilinį vidurinį išsilavinimą, taip pat užtikrina kokybišką mokymąsi, mokinio ir mokytojo dialogą, orientuotą į rezultatą, kūrybingumą. Profiliavimas – tam tikras mokymo diferencijavimo tipas. Jo esmė yra mokymo diferencijavimas atsižvelgiant į moksleivių siekius, polinkius, gebėjimus, sudarant jiems galimybes pasirinkti mokymosi kryptį atitinkančius dalykus bei skirtingus jų kursus. Jis įgyvendinamas moksleivius suskirstant į gana pastovias grupes, atsižvelgiant į jų siekius bei pajėgumą. Sudaryta grupė mokosi pagal vieną iš keleto alternatyvių skirtingo sudėtingumo programų, kurios tarpusavyje skiriasi tikslais, turiniu, mokymo metodais ir pasiekimų reikalavimais. Mokant profiliuotai, kai kurie mokomieji dalykai gali būti iš viso nedėstomi. 1998 metais patvirtintas profilinis mokymo modelis keletą metų buvo eksperimentuojamas bei koreguojamas. Visuotinis profilinis mokymas įvestas 2000 metais.

Pasivaikščiojimas po Bernardo Aleknavičiaus žemę

Viktorija VAŠKYTĖ, Klaipėda

Bernardas Aleknavičius

Į Klaipėdos apskrities viešosios Ievos Simonaitytės biblioteką penktadienį rinkosi didžiausi Mažosios Lietuvos gerbėjai. Taip į savo skaitytoją kreipėsi tądien nauja, daugiau nei keturis dešimtmečius brandintą knygą pasaulin paleidęs Mažosios Lietuvos metraštininkas, klaipėdietis Bernardas Aleknavičius.

Daugelis nustebę, jog ši Tilžės akto 90-mečiui dedikuota studija – vieno žmogaus darbas. Daugeliui ji taps parankine darbo knyga, enciklopedija, iš kurios sužinai apie šio krašto istoriją, gamtą, iškiliasias asmenybes, šviesiuosius ir paprastuosius – pelkininkus, žvejus ar žvejus. O kur dar dokumentinės nuotraukos...

„Mažosios Lietuvos poringės“ – ne tik žodinis paminklas Mažajai Lietuvai, jos prisiglaudimui prie didžiosios, bet ir pasakos bei pasakojimai suaugusiems Mažosios Lietuvos vaikams.

Kertinis akmuo – meilė kraštui

„Mažoji Lietuva – tai mokytoja Didžiosios, taip sakė Vaižgantas. Iš Mažosios Lietuvos į Didžiąją sklido dvasinės ir materialinės kultūros, švietimo idėjos, lietuviško spausdinto žodžio šviesa. Todėl net ir tada, kai Mažoji Lietuva prisiglaudė prie Didžiosios, ir dabar, ir visados mūsų žvilgsnis kryps į šį skaudaus likimo kraštą, nes čia mūsų kultūros lopšys, čia mūsų pradžią pradžia, mūsų stiprybės šaknys. Ir didžiausios pagarbos nusipelnę tie, kurie atsigręžia į Mažosios Lietuvos istoriją, žmones, kultūrą, ir su mumis pasidalina tuo sukaupu dvas-

iniu lobiu“, - kalbėjo „Mažosios Lietuvos poringių“ redaktorė Jovita Saulėnienė.

Naująją Bernardo Aleknavičiaus knygą ji siūlo pasitikti ne kaip kitaip, o atsiverčiant jos puslapį, kuriame pasakojama apie dar sovietiniais laikais atidarytą muziejus ekspoziciją Bitėnuose. Po didelio džiaugsmo atlikus šią misiją, kurioje dalyvavo ir pats B. Aleknavičius, namuose, vienuose prie darbo stalo jis rašo monologą, skirtą Martynui Jankui. Šis atviras ir jautrus autoriaus širdies proveržis – vienintelis toks puslapis knygoje, tačiau jame itin jaučiama meilė savo kraštui ir jo žmonėms. Tai – kertinis „Mažosios Lietuvos poringių“ akmuo ir didžiausia knygos vertybė.

Anot redaktorės, skaitydamas šią knygą aiškiai suvoki, kad taip rašyti gali tik tas, kuris artimais saitais susijęs su šiuo kraštu. Žmogiška šiluma spinduliuoja meistriškai sukurti iškilūs šio krašto istorinių asmenybių portretai, paprastų kaimo žmonių gyvenimo vaizdai. Tai knyga, gimusi iš vidinės būtinybės, iš gilaus savo ir Lietuvos pojūčio. „Poringės, kitaip tariant, pasakojimai arba pasakos, pamokančios, su didele doze fantazijos ir visada gera pabaiga istorijos lydėjo visus nuo vaikystės ir formavo mūsų pasaulėžiūrą. Sutikite – jų reikia ir suaugusiems“, - sakė J. Saulėnienė.

Tarp kraštotyros ir fotografijos

Net ir labai glaustai pristatoma naujosios knygos autoriaus biografija priverčia susimąstyti: B. Aleknavičius įkūrė fotomėgėjų klubus ir jiems vadovavo, daug prisidėjo įkuriant Lietuvos žurnalistų sąjungą, jo iniciatyvos dėka įprasta Naujuosius metus pradėti su Kristijonu Donelaičiu, B. Aleknavičius daug prisidėjo įkuriant Martyno Jankaus memorialinę ekspoziciją Bitėnuose, įkūrė Vydūno klubą, organizavo Zanavykų bendriją Klaipėdoje, iki šiol yra jos siela, surengė tryliką fotografijos parodų, išleido dešimt knygų, yra trilogijos apie zanavykus, dešimties tomų enciklopedijos „Novužės krašto vaikai“ autorius, parengė trilogiją „Neblėstančios akimirkos“, trilogiją apie Mažąją Lietuvą „Lietuvininiais esame mes gimę“, leidinį „Adomas Brakas tarp saviškių“, „Mažosios Lietuvos poringės“.

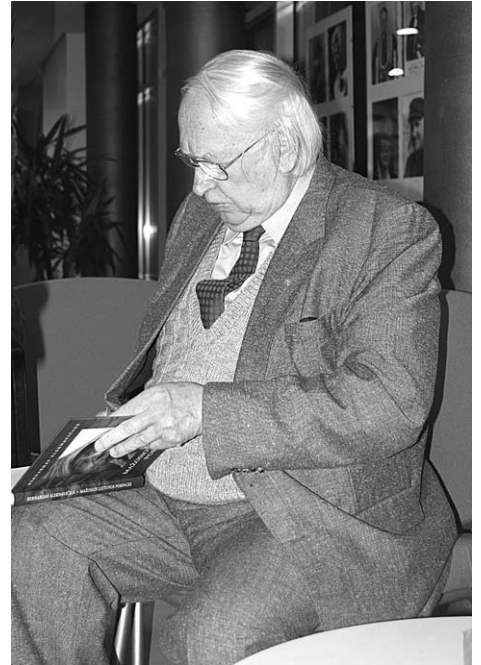
Tiesa, pats autorius apie save kalba daug kukliau: „Paprasčiausiai esu kraštotyrininkas. Visas mano gyvenimas susijęs su fotografija. O fotografija prie kraštotyros labai limpa, nes leidžia užfiksuoti kasdienę pasaulio kaitą ateities kartoms. Tuo keliu ir bandžiau eiti visus tuos metus. Kaip man tai pasisekė, ateinantys spres. Tenorėjau būti sąžiningas fotografas, nenorėjau

daryti jokių iškraipymų, montažų, kad istorija manęs nekeiktų, liaudiškai tariant, ir atrodo šitai pavyko.“

Keturis dešimtmečius kaptomis nuotraukomis išdabintos bibliotekos sienos šią sėkmę tik patvirtina. Bet pavyko ne tik tai. Išleista ir knyga, kuriai leidėjų autorius jau nesitikėjo rasti. „Labai neseniai, gal prieš pusę metų, mano akiratyje pasirodė „Juodoji dama“ ir pasakė: „Aš šią knygą leisiu“. Netikėjau, nusišypsojau, bet įvyko stebuklas ir vis dėlto knyga išėjo“, - apie lemtingą susitikimą su leidybos grupės „Druka“ vadove Renata Budvytiene pasakojo B. Aleknavičius.

Kam nepatiks – verskit Puntuką

Eidama į knygos pristatymą R. Budvytienė prisipažino žvilgtelėjusi į internetą ir ten apie „Mažosios Lietuvos poringės“ radusi vienui vieną komentarą - „kam reikalingos XIX a. romantizmu dvelkiančios nesamones“. „Iš pradžių buvo pikta, nuliūdau, gėda dėl taip mąstančių. Ir drauge apsidžiaugiau. Vadinasi, ši knyga iš tiesų yra šūvis į dešimtuką – tokio leidinio tikrai seniai reikėjo ir reikės tol, kol bus taip mąstančių“, - kalbėjo leidėja,

Visą save Mažajai Lietuvai atidavęs kraštotyrininkas Bernardas Aleknavičius naujosios studijos pristatyme nespėjo priimtinėti sveikinimų ir pasirašinėti naujosios knygos egzempliorių

Knygos redaktorė Jovita Saulėnienė (dešinėje) „Mažosios Lietuvos poringės“ linkėjo tapti Metų knyga, o leidėjai, leidybos grupės „Druka“ vadovai Renata Budvytienė – pasirūpinti, kad studija atsirastų siūlomųjų sąrašė

džiaugdamasi, jog leidinys prisidės prie tautinio sąmoningumo ugdymo.

Tuose pačiuose istoriniuose dirvonuose kaip ir B. Aleknavičius besisukinėjanti J. Saulėnienė antrino, jog tikrai atsirastų tokių, kuriems kai kas šioje knygoje nepatiks. Galbūt užklius romantiškas požiūris į praeitį, kartais ne taip kaip nori, kaip įprasta pavartotas terminas, gal nepatiks tiesa apie Mažąją ir dar daugelis dalykų. Kaip bebūtų, niekas neužginčys, kad knygoje ryškus autoriaus gėrio, grožio, tiesios ieškojimas. Gal todėl ir savo pasisakymo žodį knygos pristatyme redaktorė pavadino intriguojančiai - Bernardo Aleknavičiaus

poringės apie Mažąją Lietuvą arba kam nepatiks jos, tas tegu verčia Puntuką.

Anot J. Saulėnienės, ši knyga verta priminti skulptoriaus B. Pundziaus laikyseną, kalant Dariaus ir Girėno bareljefus bei testamentą Puntuko akmenyje. „Anykštėnai labai tuo piktinosi, o skulptorius atsikirsdavo - kam nepatinka, tas apverskit“, - pasakojo J. Saulėnienė.

Taigi nors ši knyga ir neleidžia užsimiršti, jog vaikštome po B. Aleknavičiaus pamatytą, išgirstą, suprastą kraštą, ji atvira sau ir pasauliui, alsuoja diskusine dvasia. Tai autoriaus iššūkis, kvietimas dialogui.

Seinų-Punsko kraštas

Gal rado tai, ko nesitikėjo ar nenorėjo rasti?

Petras MAKSIMAVIČIUS

Atkelta iš 6 p.

vyskupijos dalies ir kitų sričių įkurta atskira Lomžos vyskupija. 1926 m., kuriant Lietuvos bažnytinę provinciją ir sudarant naujas vyskupijas, iš šiaurinės Seinų vyskupijos dalies sudaryta Vilkaviškio vyskupija, kurios pirmuoju vyskupu paskirtas Seinų vyskupas Antanas Karosas. Šitaip nustojo gyvavusi Seinų vyskupija (ji gyvavo 108 metus).

Taip labai trumpai galima surašyti Seinų vyskupijos istoriją, tačiau jai gyvuojant būta nepaprastai daug įvykių ir iškilių asmenybių. Šiame krašte vyko labai įdomūs procesai, kurie buvo būdingi visam dideliui regionui. Bet būta taip pat daug specifinių, tik šiam kraštui būdingų bruožų. Tam įtakos turėjo faktas, kad Seinų

vyskupija nebuvo vien lenkiška, ir nebuvo vien lietuviška. Tik tai supratęs galima bandyti deramai įamžinti jos atminimą.

Kalbant apie naujai atidarytą muziejų, galima susidaryti išpuodį, kad jo sumanytojai, besirengdami atidarymui ir analizuodami Seinų vyskupijos istoriją, rado tai, ko nesitikėjo ar nenorėjo rasti.

Isteigtame muziejuje visų pirma į akis krenta tai, kad nėra parengtos jokios informacijos apie 108 metus gyvavusią Seinų vyskupystę. Paprastai tokia informacija pateikiama net keliomis kalbomis. Muziejuje eksponuojami keli kunigų liturginiai drabužiai, paveikslai, bažnytiniai apeigų įrankiai, knygos. Parengtoje ekspozicijoje pasigendame bent mažiausios užuominos, kad

Seinų vyskupija buvo mišri tautiniu atžvilgiu, informacijos, kokia buvo jos reikšmė visam regionui. Instituciniu požiūriu kiekvienos vyskupijos neatsiejama dalimi laikoma kunigų seminarija. 1826 m. Seinuose pradėjusiai veikti kunigų seminarijai minėtame muziejuje taip pat „nerasta vietos“, nėra jokios užuominos. Galima pasakyti, kad tai tiesiog skandalinga! Tačiau apžiūrėję likusius eksponatus randame dar labiau kuriozinių dalykų. Muziejaus lankytojus pasitinka chronologiškai išdėlioti Seinų vyskupijos ganytojų portretai. Kolekcija baigiama Popiežiaus Jono Pauliaus II portretu. Iš toli dėmesį patraukia spalvingos vėliavos. Vienoje jų įrašas „Dievas. Tėvynė. Būk pasirengęs“. Kitoje pusėje data: 1937 m. Priminsiu, kad minėtais metais Seinų vyskupijai jau seniai nebuvo.

Pats sumanymas steigti muziejų ir išsaugoti Seinų garbingą praeitį bei panaudoti ją miestui garsinti yra labai prasmingas. Kaip iškilių metų paminėjimo vyskupas – praeities pažinimas padeda kurti šviesesnę ateitį. Bet šiuo atveju tie, kurie apsilankys muziejuje, vargu ar galės nors kiek sužinoti ir suprasti, kokia ta Seinų praeitis bei kuo lietuviai ir lenkai gali didžiulotis. Seinų vyskupijos praeitis mokslinėje literatūroje jau gana neblogai aprašyta, nemažai taip pat išlikusių archyvinių dokumentų. Pakanka tik jais pasinaudoti. Nenorint skaityti lietuvių autorių monografijų, pradžioje galima pasinaudoti jau labai seniai, 1972 m., Liubline kun. W. Jemielity išleista knyga „Augustavo-Seinų vyskupija 1818-1872“.

„Aušra“ Nr. 13 (518), p. 3-4
www.ausra.pl, 2008 rugpjūčio 21 d.
Petro Maksimavičiaus nuotr.

Rytų Lietuva

Rytai Vakarams, Vakarai Rytams

*Tautinių mažumų ir išeivijos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės veikla Rytų Lietuvoje***Alfonsas KAIRYS, Vilnius***Tėsinys. Pradžia Nr. 23**Alfonsas Kairys*

Ir stiprindami valstybinės kalbos įvaizdį, padėdami mokiniams mokytis, o mokytojams mokytį, aprūpiname juos daugialypės terpės projektoriais, leidžiančiais pateikti kūrybines mokinių ir mokytojų pateiktas, sudaryti geresnes sąlygas ir didesnes galimybes kitakalbams ir mokyklose besimokantiems mišrių šeimų mokiniams išmokti lietuvių kalbą, įsisavinti praktinius kalbos įgūdžius, lietuvių kalbos mokytojams organizuoti įdomesnes ir modernesnes pamokas. Padėdami rengtis ne tik būsimam suvienodintam lietuvių kalbos egzaminui, bet ir gyvenimui, juk gyvenime reikės kūrybiškai mąstyti, kurti gyvenimo pateiktis, spresti jam iškeliamus iššūkius. Per porą metų 30 Rytų Lietuvos ugdymo įstaigų lietuvių kalbos kabinetuose įsigijo šią aparatūrą. Prioritetus skiriame vėlgi Šalčininkų ir Vilniaus rajonams bei Vilniaus apskrities lietuviškoms mokykloms: Šalčininkų Dieveniškų „Ryto“, Baltosios Vokės „Šilo“, Butrimonių, Vilniaus r. Avižienių, Maišiagalos LDK Algirdo, Kalvelių 2-ajai, Nemenčinės 2-ajai, Paberžės „Verdenės“, Valčiūnų vidurinėms, Nemenčinės vaikų lopšeliui darželiui, Poškonų, Bezdonių „Saulėtekio“ pagrindinėms, apskrities Čiuziakių, Turgelių, Eitminiškių, Juodšilių „Šilo“, Riešės vidurinei. Piniginė raiška - 77 777,70 Lt.

Telkiamie mokinius kūrybinei veiklai. 2006 metais organizuotas mokyklos laikraščių konkursas paskatino daugiau mokyklų juos leisti, o mus juos remti. Kasmet remiame Visagino „Verdenės“ vidurinės mokyklos „Vėjavaiki“, Nemenčinės 2-osios (dabar Nemenčinės Gedimino gimnazijos) „Kartu“, Dūkšto vidurinės, Šalčininkų r. Baltosios Vokės „Šilo“ vid., Šalčininkų Stanislovo Rapolionio gimnazijos, Trakų mokyklos-darželio „Gandriukas“ laikraščius. Jie skatina palaikyti mokyklų, mokinių, tėvų, mokytojų bei kaimų, miestų bendruomenių ryšius, didžiuotis savo kraštu, kalba.

Meninio skaitymo konkursai, kurių vertinimo komisijose tenka nuolat dalyvauti, vėlgi skiriami lietuviškam žodžiui propaguoti. Vienas iš tokių konkursų - tai jau 3 metus organizuojamas Šalčininkų rajono pradinė klasių meninio skaitymo konkursas, kuriame dalyvauja įvairiomis mokymo kalbomis besimoką 1-4 klasių vaikai. Visi jie skaito lietuvių autorių kūrinius tik lietuvių kalba.

Siekdami tautinės darnos, vis daugiau suartiname valstybinę lietuvių ir kitomis mokymo kalbomis dirbančias mokyklas. Remiame įvairius projektus, ypač skirtus valstybinėms šventėms. Minėtini Šalčininkų rajono Turgelių vidurinių lietuvių ir lenkų mokymo kalbomis, Butrimonių pagrindinės lietuvių ir Butrimonių vidurinės lenkų mokymo kalbomis, Kalesninkų abiejų mokyklų renginiai. Kartu organizuojami ir organizotini renginiai suartina vaikus ir mokytojus, padeda stiprinti tautinę darną, rasti bendrą ir visiems priimtina kalbą.

Tautiškumo problema spresti padeda mūsų remiamas Tautos pažinimo fondas ir „Gimtinės“ redakcija. Mokslininkai prof. Ona Voverienė, dr. Kazys Račkauskas, išvykdami į Rytų Lietuvos mokyklas ir organizuodami susitikimus su mokiniais,

mokytojais ir diskutuodami su jais tautos, istorijos, kalbos, jos išlikimo klausimais, visur - Visagine, Onuškyje, Jašiūnų „Aušroje“, Pabradės „Ryte“, Dieveniškų „Ryte“ - buvo laukiami ir noriai su jais kalbamasi, diskutuojama, įrodinėjamos savos tiesos.

Šiomet (2008 m.) nuspręsta lietuviškam žodžiui, dainai, šokiui palaikyti pasitelkti žymius meno kolektyvus. Sudarytas kelionių išvykų maršrutas. Politinių kalinių ir tremtinių choras, Vilniaus dailės akademijos studentų choras, Vilniaus pedagoginio universiteto dainų ir šokių ansamblis „Šviesa“, Vilniaus molėtiškių draugijos Mokslų akademijos choras aprėpė Rytų Lietuvą nuo Visagino, Didžiasalio iki Kalesninkų, Dieveniškų, Eišiškių. Šių meno kolektyvų repertuaras

„Šalčios aleliumai“ šventės metu

sudarytas taip, kad ugdytų tautiškumo, pilietiško jausmus, dar labiau suartintų kitakalbes šiuo rajonų bendruomenes.

Šią programą papildė programa „Tautinis kostiumas - tautos simbolikos dalis“. Vis daugiau meno kolektyvų aprūpiname tautiniais drabužiais arba medžiaga jiems pasiūti. Virš 80 meno kolektyvų yra Rytų Lietuvoje. Aprūpinti dar ne visi, tik šiais metais tam skirta 36 200 Lt, o per 2005-2008 m. skirta 119 755 Lt: Ignalinos r. - 22 044 Lt, Šalčininkų r. - 21 240 Lt, Švenčionių r. - 7 972 Lt, Trakų r. - 12 100 Lt, Vilniaus r. - 14 130 Lt, Visagino m. - 20 000 Lt, Vilniaus apskr. - 22 269 Lt.

Lietuviški muzikos instrumentai - sudėtinė šios programos dalis. Daug meno kolektyvų įsigijo lumzdelių, smuikų, skrabalų savo veiklai pagyventi.

Dabar lietuviški meno kolektyvai scenoje atrodo išpūdingai. Juk aišku, kad žiūrėdami koncertą, norime ne tik profesionalaus žanro atlikimo, bet trokštame ir išpūdingo regimojo vaizdo. Visa tai pamatėme pirmą kartą TMID-o ir Vilniaus apskrities organizuotame masiniame renginyje, sukvietusiame 400 Rytų Lietuvos atlikėjų ir apie 4000 žiūrovų į „Siemens“ areną, kurioje vyko Rytų Lietuvos mokyklų meno kolektyvų menų festivalis „Rytų Lietuvos žiedas“. Šiais metais jis pakartotas, kitamet bus tęsiamas jau atskiruose Rytų Lietuvos rajonuose: Trakų (Trakų pilyje), Šalčininkų (Lietuvos tūkstantmečio gimnazijoje), Ukmergės (Ukmergės kultūros centre). Svarbu, kad Lietuvos tautinės mažumos ir lietuviai vie- ni kitus geriau pažintų, suprastų. Ir tuose rajonuose, kur lietuviai yra tautinė mažuma, ir ten, kur tautinių mažumų bendruomenės yra negausios. Svarbu, kad vaikai ir jaunimas galėtų tiesiogiai pajauti ir suprasti mūsų šalies istoriją, kultūrą bei papročius.

Ar gali būti ir ar yra skambesnis ir didingesnis žodis už žodį MOKYTOJAS. Mokytojų kvalifikacijai kelti

kartu su Švietimo ir mokslo ministerija, Šiuolaikinių didaktikų centru, Profesinės pedagogų raidos centru organizuojame konferencijas, seminarus. Kryptis - valstybinės lietuvių kalbos puoselėjimas įvairiose mokymo pakopose dirbantiems mokytojams. Seminarai „Kalbų įvairovė - tarpkultūrio ugdymo pagrindas“, „Kalba - nenutrūkstamas kultūros procesas“, moksline praktinė konferencija „Gimtoji kalba - nacionalinės kultūros gyvybė“, mokomosios kompaktinės plokštelės „Pakeliui į mokyklą“ pristatymas Rytų Lietuvos priešmokyklinio ugdymo ir pradinė klasių mokytojams.

Prisidėdami prie Skaitymo metų renginių, 2008 kovo 28 d. pakvietėme Rytų Lietuvos švietėjus į seminarą Nacionalinėje

M. Mažvydo bibliotekoje „Skaitymo skatinimas: siekiai ir galimybės“.

Ypatingą vietą užima mokytojams organizuojamos pažintinės kelionės-seminarai. Suprantame, kad tik gerai „pakrautas“ mokytojas gali „išsikrauti“. Organizavome keliones 2005 m. į Karaliaučių temą „Senosios Prūsijos vietomis. Lietuvių kalba Albertinoje“, 2006 m. - į Mažąją Lietuvą - „Klaipėdos krašto, Mažosios Lietuvos, Žemaitijos ir Rytų Lietuvos kūrybos sklaida“, 2007 m. - į Lucką, Podolę Kamenecę (Ukraina) - „Istorinę praeitį prisiminus“, 2008 m. - į Myslibužą, Pščelniką, Ščeciną (vietas, susijusias su S. Dariumi ir S. Girėnu), Žalgirio mūšio vietas „Dviejų tautų istorija vienija ir tautas, ir žmones“. Taigi suteikėme mokytojams galimybę pažinti svarbias mūsų šalies istorines vietas, galimybę patirtus išpūdžius perteikti mokiniams.

Rūpinamės mokytojų kūrybinės minties išsaugojimu, išleidžiant jų kūrybos almanachą 1996 m. „Ties rugėjo taku“, 2006 m. - „Ties spalio taku“. Kai kurie iš jų - Vlada Kinderytė-Kvedarienė, Irena Petrauskaitė, Jelena Garliauskienė ir kt., departamento remiami, išleido savo knygas. Jos propaguoja Rytų Lietuvos etnokultūrą, paveldą.

2007 m., pagerbdami XVI amžiaus eišiškių lietuvių švietėją, dirbusį kartu su Abraomu Kulviečiu Karaliaučiaus Albertinoje, paraginusi M. Mažvydą parašyti lietuvišką knygą, įsteigėme Stanislovo Rapolionio premiją. Simboliška tai, kad pirmasis laureatas irgi eišiškių istorikas, dailininkas, buvęs lietuviškos mokyklos direktorius Vytautas Dailidka. Iki šių metų premija įteikta jau 5 Rytų Lietuvos švietėjams: Algirdui Kavaliauskui iš Visagino, ignaliniui Antanui Karmonui, švenčioniškiui Viktorijai Lapėnienei ir Algimantui Masaičiui iš Marijampolio. Ši premija skatina rašyti apie Rytų Lietuvą, jos švietimą, kultūrą ir su tuo susijusias problemas.

Pirmieji atkreipėme dėmesį į Rytų Lietuvos kultūros paveldo įamžinimą, organizuodami Rytų Lietuvos mokytojų foto darbų ir piešinių konkursą „Rytų Lietuvos kultūros paveldas mokytojų fotografijose ir piešiniuose“. 20-ties autorių darbuose reti, kartais Kultūros paveldo departamento neužfiksuoti objektai. Autoriai dažnai susirūpinę dėl jų išsaugojimo. Paroda keliauja po visą Rytų Lietuvą. Dabar jau 13-toje vietoje, Vilniaus rajono Nemenčinės Gedimino gimnazijoje. Iš Rytų Lietuvos persikels į Lietuvą: tegu ši sužinos apie išskirtinę Lietuvos dalį. Švietimo ir mokslo ministerija išleido 2008 metų kalendorių, iliustruodama jį konkurso nugalėtojų darbais ir Rytų Lietuvos mokytojų kūrybos posmais.

Stengiamės pastebėti mokytoją visur ir visada. Šiomet kartu su lietuvių švietimo draugija „Rytas“ pirmą kartą rinkome geriausią Rytų Lietuvos metų mokytoją. 10-čiai geriausių mokytojų įteiktos piniginės premijos ir diplomai už pilietiškumą, tautinio sąmoningumo ugdymą, kitų bendražmogiškų vertybių diegimą kuriant atvirą mokyklą, tai: Alytei Zakarauskienei (Ignalinos Česlovo Kudabos pagrindinė m-kla), Aušrai Varnelienei (Šalčininkų r. Baltosios Vokės „Šilo“ vidurinė m-kla), Ilonai Šedienei, (Šalčininkų r. Dieveniškų „Ryto“ vidurinė m-kla), Zitai Spirauskienei (Šalčininkų r. Poškonų pagrindinė m-kla), Laimai Juodagalvienei (Švenčionių r. Z. Žemaičio gimnazija), Danguolei Sabienei (Trakų r. Švietimo centras), Daivai Losinskienei (Vilniaus r. Nemenčinės Gedimino gimnazija), Raimondai Sakalauskaitei (Vilniaus r. Keturiadešimt Totorių pagrindinė m-kla), Valdonei Navickaitėi (Vilniaus r. Vėriškių pradinė m-kla), Vidai Pimpieniei (Visagino Česlovo Sasnausko muzikos m-kla).

2008 lapkričio 19 d. Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus bibliotekoje apdovanojome Rytų Lietuvos lietuvių kalbos kabinetų konkurso „Lietuvių kalbos kabinetas - tautiškumo ir pilietiško ugdymo židyns“, kurio vienas iš tikslų buvo padėti kabinetų bei mokyklų vadovams numatyti lietuvių kalbos kabinetų tobulinimo kryptis nepalankios kalbinės aplinkos sąlygomis atsižvelgiant į daugiakultūros krašto bendruomenės tradicijas ir kalbos vaidmens informacinėje visuomenėje kaitą, nugalėtojus. I vieta mokykloms, dirbančioms lietuvių mokymo kalba, teko Trakų rajono Onušio vid. mokyklai (kab. vadovė - Nijolė Baranauskienė), II vietos - Ignalinos rajono gimnazijai (kab. vadovas - Petras Mikštas) ir Šalčininkų rajono Eišiškių Stanislovo Rapolionio gimnazijai (kab. vadovė - Birutė Lukaševičienė), III vieta - Vilniaus apskrities Juodšilių „Šilo“ vidurinei mokyklai (vadovė - Jolanta Gumbrevičienė), mokykloms, dirbančioms rusų, lenkų kalbomis; I vieta - Visagino m. Sedulinos vidurinei mokyklai rusų mokymo kalba (kab. vadovė - Ritonija Galkauskienė), II vieta Vilniaus rajono Rudaminos Ferdinando Ruščico gimnazijai lenkų, rusų mokymo kalba (kab. vadovė - Virgilija Barkauskienė).

6 mokytojai apdovanoti departamento sidabro ir vienas aukso medaliu „Už nuopelnus“, o padėkos raštai už tautiškumo, pilietiško ugdymą įteikti beveik 100 pedagogų.

Įvairiomis progomis lankomės mokyklose, ypač jų jubiliejų progomis, ir tai leidžia įteikti joms modernių mokymo priemonių (daugialypės terpės projektorių, vaizdo ir garso grotuvų).

Sumanyta daug darbų ir šiomet, bet tai tegu bus staigmena ir mums, ir jums.

Pabaiga

Lietuva – Latvija: praeities ir dabarties sąsajos

Lietuvių tautos istorijos praeitį atrasime Jelgavoje (buv. Mintaujoje)

Tomas DUKSA, Vilnius

Tomas Duxa ir Romualdas Girkus prie A. Smetonos bareljefo (buvusi Mintaujos gimnazija)

Tęsinys. Pradžia Nr. 22

Jo tėvai norėjo, kad jis stotų į kunigų seminariją, bet P. Avižonis kunigo luomui pašaukimo neįtę ir sekdamas J. Jablonskiu bei kitais to meto lietuvių inteligentais tęsė mokslus Mintaujos gimnazijoje. Su Petru mokėsi A. Lialis, P. Gaidelionis, D. Lapinskas, J. Kučas, A. Smetona. Dar 1888 metais Mintaujos gimnazijoje susikūrė lietuvių moksleivių kuopelė, pasivadavusi „Lietuvių draugystė“. P. Avižonis ją perorganizavo į „Kūdikio“ draugiją. Tai iš esmės buvo nauja moksleivių draugija, kuri išugdė daug Lietuvos valstybės ir visuomenės veikėjų, prisidėjo prie lietuviškos spaudos platinimo. 1894 metais birželio 24 d. Mintaujoje, J. Jablonskio bute, įvyko varpininkų septintasis suvažiavimas. Jame dalyvavo iškiliausi to meto lietuvių inteligentai: S. ir A. Didžiuliai, K. Grinius, P. Mašiotas, S. Matulaitis ir kiti. Tarp jų buvo ir kiti mokyklą baigę P. Avižonis. J. Jablonskis jam ir kitiems moksleiviams siūlė rinktis tokia profesija, kurią išsigiję galėtų verstis laisva praktika ir dirbti Lietuvoje, nes lietuviai neturėjo teisės giminėje užimti valstybės tarnautojo pareigų.

Mintaujos gimnazijoje mokėsi būsimi nepriklausomos Lietuvos ministrai pirmininkai: Vladas Mironas – dvasininkas, Lietuvos nepriklausomybės Akto (1918 m. vasario 16 d.) signataras, Juozas Tūbelis – agronomas, 1919 metais buvęs Žemės ūkio ir valstybės turtų ministru, o 1920 metais – švietimo ministru, 1927 metais – finansų ministru, Mykolas Sleževičius – teisininkas, net kelis kartus vadovavęs Ministrų kabinetui, drauge eidamas užsienio reikalų ir teisingumo ministro pareigas. Kartu su Juozu Tūbeliu 1902 metais Mintaujos gimnaziją baigė ir Ernestas Galvanauskas. Jis 1919-1920 metais ir 1922-1924 metais ėjo Lietuvos Ministro Pirmininko pareigas. Vytautas Petrulis – ekonomininkas, nuo 1925 vasario 4 d. iki 1925 rugsėjo 25 d. vadovavo XI-ajam Ministrų kabinetui ir tuo pačiu metu ėjo finansų ministro pareigas. Vadinamas „lito tėvu“, nes sutvarkė Lietuvos valiutą. Kai kurie kiti nepriklausomos Lietuvos ministrai mokėsi kitose Latvijos gimnazijose. Antanas Merkys – teisininkas, paskutinis prieškarinio ministras pirmininkas, buvo baigęs Rygos Aleksandro gimnaziją, o Leonas Bistras – gydytojas, filosofas, prieškarinio ministras pirmininkas buvo baigęs Liepojos gimnaziją. Atsistatydinus V. Petrulio vadovaujamai Vyriausybei, pastarasis vadovavo XII-ajam Ministrų kabinetui.

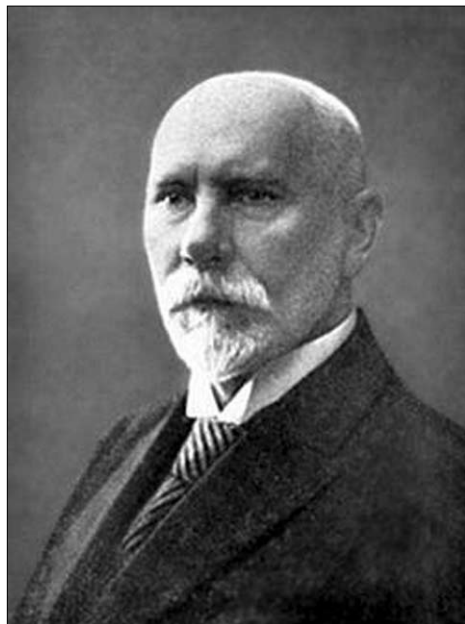

Lietuvos Respublikos prezidentas Antanas Smetona (1874-1944)

Mintaujos gimnaziją baigė ir kiti Lietuvos ir JAV lietuvių politiniai, kultūros ir visuomenės veikėjai: būsimasis vyskupas Kazimieras Paltarokas, kunigai – Juozas Breiva, Petras Kraujalis, Salantų kunigas Pranas Motiejus Urbanavičius, literatas, savanoris Petras Rauduvė, Prienu „Žiburio“ gimnazijos steigėjas Pelikšas Martišius, Kipras Bielinis – knygnešio Jurgio Bielinio sūnus, karo gydytojas Juozas Stasiūnas, kunigas Vincentas Vizgirda, filologas, mokslo istorikas Vladimiras Šilkarskis, mokytojas Vytautas Didžiulis, gydytojas Juozas Buzelis, žurnalistas, teisininkas Pijus Grigaitis, istorikas, pedagogas Jonas Yčas, knygnešys, rašytojas Konstantinas Jasiukaitis, ekonomistas, bankininkas Juozas Paknys, inžinierius Alfonsas Jurskis, dailininkas Petras Kalpokas, Petras Mulevičius, II Seimo atstovas, gydytojas, aušrininkas Jonas Šliūpas, gydytojas, varpininkas, tautosakininkas Rokas Šliūpas, žurnalistas Juozas Vaičkus, vertėjas Adolfas Vėgėlė, dailininkai Justinas Vienožinskis, Pranas Žitkevičius, dramaturgas Borisas Dauguvietis ir t. t.

Šią gimnaziją 1882 metais baigė pirmasis Latvijos prezidentas Janis Čakstė (1859-1927), kuris tais pačiais metais pradėjo studijuoti teisę Maskvos universiteto Teisės fakultete. Baigęs mokslus Maskvoje, jis dirbo Kuršo gubernijos prokuratūroje, laikraščio „Tėvija“ redaktoriu. J. Čakstė 1905 metais parengė Latvijos autonomijos planą, o 1906 metais jis išrinktas Rusijos valstybės dūmos deputatu ir įstojo į liberalų-kadetų frakciją. 1917 metais jis išrinktas Kuršo gubernijos komisaru, 1920 metais J. Čakstė – pirmojo Latvijos parlamento (Seimo) pirmininku, 1922 metais – Latvijos prezidentu. 1925 metais jis buvo perrinktas antrai prezidento kadencijai. Per Janio Čakstės prezidentavimo metus pasikeitė net septynios Vyriausybės. Jis mirė būdamas prezidentu 1927 metais.

Trečiasis Latvijos prezidentas Albertas Kviesis (1881-1944), baigęs Mintaujos gimnaziją, 1902 metais įstojo į Tartu universiteto Teisės fakultetą. Jį baigęs 1907 metais pradėjo dirbti advokatu Mintaujoje. Pirmojo pasaulinio karo metu pasitraukė į Tartu, kur dirbo karo pabėgėlių komitete. Po karo sugrįžo į Jelgavą. Paskelbus Latvijos nepriklausomybę A. Kviesis dirbo Latvijos liaudies taryboje. Vėliau jis vadovavo Latvijos Seimo Teisės komitetui, Vidaus reikalų ministerijai. Pasibaigus Gustavo Zemgalio (1871-1939) prezidentavimo kadencijai, 1930 metais A. Kviesis išrinktas Latvijos prezidentu. 1934 metais

Latvijos Respublikos prezidentas Janis Čakstė (1859-1927)

K. Ulmaniui organizavus valstybės perversmą, A. Kviesis buvo nušalintas iš prezidento posto. Šią gimnaziją taip pat baigė ir kiti garsūs Latvijos mokslo, kultūros, politikos veikėjai: Krišjanis Baronas, Gedertas Eliasas, Karlis Milenbachas, Karlis Straubergas, Juris Alunanas, Adolfas Alunanas ir kiti.

Aplankyti Jelgavos kultūros paveldo paminklai

Prieš gerą dešimtmetį 1997 metų rugpjūčio mėnesį Rygoje vyko JAV Gynybos ministerijos Nacionalinės vaizdų ir kartografavimo agentūros organizuojami kartografavimo kursai pagal NATO standartus, kuriuose teko dalyvauti ir man, šio straipsnio autoriui. Tuomet būnant mums Rygoje su kartografavimo kursų dalyviais Romu Girkumi, Mindaugu Šimanskiu savaitgaliais aplankėme ne tik Latvijos sostinės, bet Ciesio, Bauskės bei kitų miestų architektūros paminklus. Vieną šeštadienį teko susipažinti su Jelgavos kultūros paveldo paminklais. Su savimi turėjome Jelgavos nedidelį turistinį lankstinuką su kuklia informacija apie lankytinus šio miesto objektus. Aplankėme Šv. Onos bažnyčią, statytą prieš 360 metų, susipažinome su barokinio stiliaus Jelga-

Latvijos Respublikos prezidentas Albertas Kviesis (1881-1944)

vos (buvusiais E. J. Birono) rūmais, kurie mus nustebino savo puošnumu ir dydžiu. Ilgiau sustojome ties buvusia Peterio akademija (Mintaujos gimnazija). Labai nustebome, kai tarp bareljefinių lentų, pritvirtintų pagrindiniame pastato fasade, tarp pavaizduotų Latvijos prezidentų, baigusią Mintaujos gimnaziją, pamatėme dar vieną bareljefinę lentą. Ji bylojo, kad šioje gimnazijoje XIX pabaigoje mokėsi Lietuvos pirmasis prezidentas Antanas Smetona. Nusifotografavome prie jos. Tai buvo mums didžiulė maloni staigmena, nes apie tai mes sužinojome pirmą kartą.

Dabar dažnai pagalvoju, ar Lietuvos žmonės, ypač jaunoji karta, domisi šiuo miestu, yra aplankę Jelgavą bei stabtelėję prie buvusios Mintaujos gimnazijos? Gali kilti dar vienas klausimas: ar apie tai, kad ši Latvijos mokykla yra įamžinusi Lietuvos prezidentą Antaną Smetoną, yra rašoma mūsų mokykliniuose vadovėliuose, kituose leidiniuose? Manau ši informacija turėtų sudominti ir būsimuosius Lietuvos teisininkus, nes prezidentas Antanas Smetona ir minimi šiame straipsnyje Latvijos prezidentai, šios mokyklos auklėtiniai, buvo diplomuoti teisininkai.

Pabaiga

Elektroninės komunikacijos etika

Atkelta iš 2 p.

Ryšių reguliavimo tarnybos Tinklų ir informacijos saugumo skyriaus vyriausiasis specialistas trumpai pristatė „draugišką internetą“ (www.draugiškas.internetas.lt), taip pat kalbėjo apie „karštąją liniją“, kurios tikslas – tirti kiekvieną į internetą patenkančią pranešimą.

Žurnalistų sąjungos pirmininkas **Dainius Radzevičius** pasirinko kalbėti apie „komentarų virtualioje erdvėje – drausti, riboti ar...?“ Jis sakė: „Aš komentarus vertinu kaip demokratijos išraišką. Dauguma bijo ne komentarų, o kritikos. Aš nepyktu, kad reiškia apie mane blogą nuomonę. Aš neturiu visiems patikti.“ D. Radzevičius perskaitė susirinkusiems komentarų iš interneto, pateikė puslapių fragmentų ir savo pranešimą apibendrino sakdamas, kad visgi ne nuomonės, o internetinius puslapius reikia koreguoti, tvarkyti. Portalo „Delfi.lt“ vyriausioji redaktorė

Monika Garbačiauskaitė pasakojo, kaip „Delfi“ kovoja su blogais komentarais. Nuo 2000 02 03 iki dabar į šią internetinę svetainę buvo parašyta daugiau nei 16,6 mln. komentarų, iš kurių 771 tūkstantis pašalinta dėl netinkamo turinio, necenzūriškų žodžių. „Delfi“ prižiūri komentarus: tam skirtas specialus darbuotojas, jam talkina redaktorius, be to, į komentarų priežiūrą yra įtraukti skaitytojai, kurie gali pranešti apie netinkamą komentarų turinį.

Redaktorės duomenimis, per pirmą metų pusmetį dėl neetiškai, grubiai išreikštos nuomonės jau yra pradėta daugiau kaip 80 ikiteisminių tyrimų, apie 20 bylų perduota nagrinėti į teismą.

Pranešimus lydėjo klausimai ir diskusijos.

*Auksė KEKYTĖ
Aleksandras ADAMKAVIČIUS*

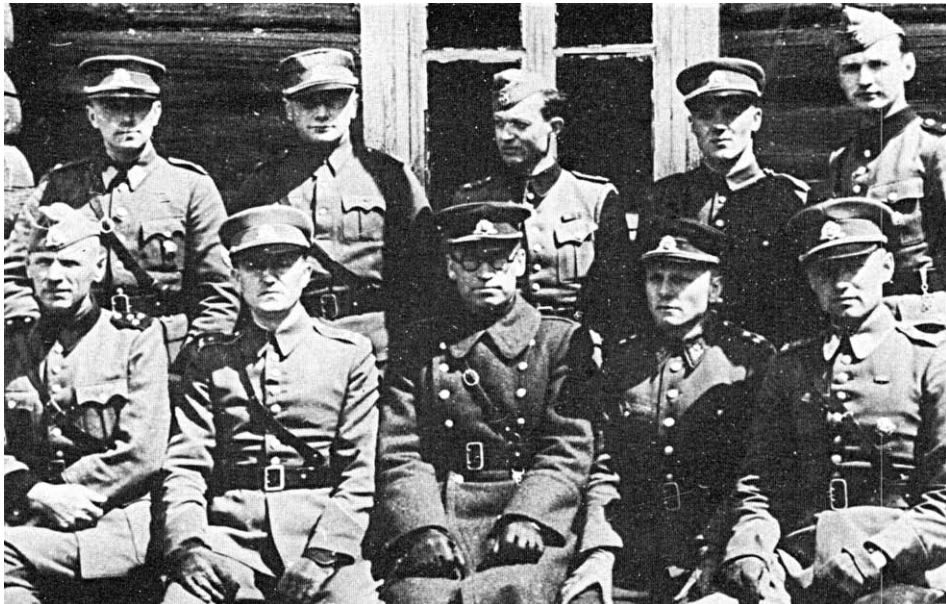
Lietuvių policijos 255-asis batalionas

Dr. Arūnas BUBNYS, Vilnius

Tęsinys. Pradžia Nr. 23

Apie 180 bataliono puskarininkų ir kareivių paskirti mokymui į Helerau policijos mokyklą (Polizei-Waffenschule I). Čia jie sudarė 9-ąją kuopą. Mokyklos viršininku buvo vokiečių kapitonas, instruktoriai taip pat vokiečiai. Kursantams išdavė SS karinių dalinių uniformą ir ginklus. Karinius laipsnius paliko tokius pačius, kuriuos turėjo 255-ajame batalione. Visus kursantus suskirstė į keturis būrius, maždaug po 45 žmones, būrių vadais buvo vokiečių vachmistrai. Daugiausia buvo mokoma rikiuotės, gatvės ir naktinių kautynių taktikos, priestankinės ir priešlėktuvinės gynybos, palaikoma griežta drausmė, kursantams leidžiama išeiti į miestą, tačiau už menkiausią pavėlavimą sugrįžti į kareivines bausdavo. 1944 m. spalio 9 d. Helerau kursantus surinko geležinkelio stotyje ir traukiniu išsiuntė į Italiją, Triesto miestą. Kitą dieną po atvykimo į Triestą pulkas buvo išsiųstas į Goricijos miestą ir priskirtas ten disluokoto vokiečių SS ir policijos 10-jo pulko žinion. Lietuvius išskirstė po įvairias pulko kuopas. SS pulko užduotis buvo kova su italų ir jugoslavų partizanais. Pulko kareiviai dažnai išvykdavo operacijoms prieš partizanus kalnuose. Pasitaikydavo atvejų, kai lietuviai kariai pabėgdavo pas jugoslavų partizanus. 1944 m. rudenį pas jugoslavų partizanus pabėgo Antanas Bakanavičius ir Alfonsas Čeponis. Pastarasis 1945 m. sausio mėnesį žuvo kovodamas su vokiečiais. A. Bakanavičius pateko į partizanų 18-ąją brigadą (rusų) ir iki karo pabaigos dalyvavo kovose su vokiečiais. Jis buvo lengvai sužeistas sprogus minai. A. Bakanavičių apdovanojo jugoslavų medaliu už drasą. 1945 m. gegužės pradžioje atskiri pulko padaliniai pradėjo trauktis į Austriją. Pulko gurguolės 2-as būrys traukėsi pro Udinės ir Trevizo miestus, per Alpių kalnus. Nusileidę nuo Alpių, gurguolės kariai pasidavė anglų kariuomenei. Dalis belaisvių pateko į karo belaisvių stovyklą, kitiems buvo leista vykti į Vokietiją. 1945 m. rudenį į vieną karo belaisvių stovyklą, kurioje buvo laikomi daugiausia belaisviai iš Vidurio ir Rytų Europos šalių, atvyko sovietų karininkai ir agitavo buvusius SSRS piliečius grįžti į tėvynę. Iš lietuvių tik vienas buvęs 255-ojo bataliono karys – bataliono štabo raštininkas puskarininkis Bronius Saugūnas – sutiko grįžti į Lietuvą. Jis su ukrainiečiais buvo atvežtas į sovietų okupacinėje zonoje esančią Vitenbergo filtracinę stovyklą ir čia buvo apklausinėjamas. B. Saugūnas nusiėmė savo veiklą karo metu teigdamas, kad jį išvežė prievartos darbams į Vokietiją. Po mėnesio jį iš stovyklos paleido ir per Varšuvą, Brestą, Baranovičius atvyko į Lietuvą. 1967 m. rugpjūčio 1 d. Lietuvos SSR KGB tardymo skyrius B. Saugūnui iškėlė baudžiamąją bylą, o Lietuvos SSR Aukščiausiojo teismo baudžiamųjų bylų teisminė kolegija 1967 m. gruodžio 22 d. Kaune B. Saugūną nuteisė laisvės atėmimu 10 metų griežtojo režimo pataisos darbų kolonijoje.

Dalis Austrijoje į anglų nelaisvę patekusių lietuvių karių buvo išvežti į Italiją ir patalpinti šalia Riminio esančioje stovykloje. Belaisviai gyveno palapinėse, miegojo ant žemės, maisto daavinys buvo mažas – 900 gramų duonos kepaliukas, kuris duodavo keturiems žmonėms.

255-jo bataliono karininkai. Sėdi (iš kairės): kpt. A. Kazanas, 255-jo bataliono vadas kpt. Medardas Liormanas, karo kapelionas Z. Ignatavičius, kpt. J. Jankus, lttn. A. Gasiūnas

Dirbantieji gaudavo papildomą maisto davinį. Kartais stovykloje gyvenančius lietuvius aplankydamas kunigas Jatulis, vienuolis Grauslys ir buvęs Lietuvos ambasadorius Londone K. Balutis. 1946 m. rudenį lietuvių belaisviai iš Riminio buvo išvežti į Vokietiją – Miunsterio stovyklą, o iš ten perkelti į vadinamąsias perkeltų asmenų (Displaced Persons) stovyklas. Iš ten dauguma buvusių belaisvių emigravo į JAV, Australiją ir kitas šalis.

Išformavus 255-ąjį batalioną, apie 7-8 karininkai, tarp jų ir jaun. lttn. J. Ralys, 1944 m. vasarą buvo pasiųsti į Karaliaučių. Ten apie 20 km nuo miesto susirinko daug lietuvių civilių ir kariškių pabėgėlių. Iš jų vokiečiai formavo darbo kuopas ir kitus pagalbinius dalinius. Juos turėjo padėti formuoti iš Drezdeno atsiųsti lietuvių karininkai. J. Ralys iš pradžių buvo paskirtas būrio vadu į kuopą, priskirtą vokiečių 714-ajam inžinerijos (pionierių) batalionui (batalioną sudarė trys vokiečių ir viena lietuvių kuopa), o po 3-4 mėnesių – 783-ajam inžinerijos batalionui. Lietuvių kuopa kautynėse nedalyvavo, o tik statė gynybinius įtvirtinimus vokiečių armijai. Priartėjus frontui, kartu su vokiečiais ėmė trauktis ir lietuvių kuopa. 783-iasis pionierių batalionas atsidūrė Helio pusiasalyje prie Pucko miestelio (apie 60 km nuo Gdynės). Čia dauguma bataliono kariškių 1945 m. gegužės 9 d. pateko sovietams ir nelaisvę.

Bataliono nuostoliai

Bataliono nuostolius sudarė žuvę, sužeisti, iš tarnybos savavališkai pasišalinę (dezertyravę), sunkiai susirgę arba už drausmės pažeidimus nuteisti kariai. 1942 m. spalio 1 d. Borisovo apylinkėse kautynėse su partizanais žuvo bene pirmasis bataliono karys – jaun. puskarininkis Juozas Sakalauskas. 1942 m. (1943 m. ?) Staryj Bychovo apylinkėse žuvo 3-ios kuopos karys Jonas Sapijonas (gim. 1913 m.). 1943 m. gegužės 1 d. Mogiliovo srityje žuvo grandinis Kazys Mildažys (gim. 1912 m. Marijampolės apskrities Liepalotų kaime). 1943 m. liepos 30 d. Mogiliove žuvo bataliono eilinis Bronius Leonas (gim. 1916 m.). Buvusio bataliono kario Jono Stankevičiaus tvirtinimu, sovietiniams partizanams puolant bataliono 2-os kuopos štabą Mogiliovo srityje, atkaklių kautynių metu žuvo devyni kuopos kariai. Archyviniai šaltiniai ir karo metų spauda pa-

tvirtina šį faktą, tačiau iš viso nurodo šešių 1943 m. rugsėjo 5 d. žuvusių karių pavardes: grandinio Jono Urbanavičiaus (gim. 1913 m.), eilinių Antano Navicko, Juozo Pauliukonio, Vitolio Rūtelionio, Antano Tapučio ir Vytauto Venclovos. 1943 m. rugsėjo 10 d. Mogiliovo srityje žuvo 3-ios kuopos karys Jonas Šakys (gim. 1915 m.). 1943 m. rugsėjo 27 d. Mogiliovo srityje sovietiniai partizanai sušaudė bataliono karį Jurgį Dudonį (gim. 1922 m.). 1944 m. balandžio 14 d. kautynėse su sovietiniais partizanais Starobino apylinkėse žuvo grandinis Andrius Gutauskas. Jis buvo kilęs iš Marijampolės apskrities Grybinės kaimo, už kovinius nuopelnus apdovano- tas antros klasės Geležiniu kryžiumi.

Didžiausius bataliono asmeninės sudėties nuostolius sudarė dezertyrai. Dezertyravimas ypač sustiprėjo 1943 m. pabaigoje. Svarbiausios dezertyravimo priežastys buvo sunkios tarnybos sąlygos, nuolatinė rizika žūti arba būti sužeistam, netikėjimas Vokietijos pergale ir kovos idealo neturėjimas. Karo pabaigoje vis daugiau batalionų karių suvokė savo tarnybos batalionuose beprasmiškumą. Jų kova nedavė naudos Lietuvai, jie patys tapo „patrankų mėsa“ kare už svetimus sau nacistinės Vokietijos interesus. Minėtos priežastys skatino vis labiau augantį dezertyravimą iš tarnybos. Dažnai iš tarnybos pasišalindavo kariai, paleisti atostogų į namus. Parvykę į tėviškę, jie apsisprendavo atgal į batalioną negrįžti. Vokiečių tvarkos policijos vadas Lietuvoje 1943 m. rugsėjo 9 d. įsakyme paskelbė, kad iš atostogų į tarnybą negrįžo šie 255-jo bataliono kariai: Pranas Eglickas (?), Stasys Eicinas, Kostas Raudonis, Jonas Vaičiulis ir Kazys Varinauskas. Toliau įsakoma minėtus karius suieškoti, suimti ir pristatyti į Kauno arba Vilniaus kalėjimus. 1943 m. rugsėjo pradžioje iš atostogų taip pat negrįžo bataliono kariai Vladas Mironas ir Vincas Vaišnora. 1943 m. rugsėjo 20 d. iš bataliono pasišalino: grandinis Vladas Brazaitis, 1943 m. spalio 17 d. – eilinis Zenonas Valauskas, 1943 m. lapkričio 21 d. – eilinis Juozas Breizeris, 1943 m. lapkričio 27 d. – eilinis Jonas Barkauskas, 1943 m. gruodžio 21 d. – eilinis Vladas Petravičius ir jaunesnysis puskarininkis Jonas Burskys, 1944 m. sausio 30 d. – Vladas Mileckis, 1944 m. vasario 24 d. – Vincas Zuikis ir jaun. pusk. Juozas Budrys, 1944 m. kovo 19 d. – eiliniai

Ipolitas Adomavičius, Pranas Pilibaitis bei grandinis Jonas Jonytis.

Vokiečių SS ir policijos XVI teismas Kaune 1943 m. balandžio 9 d. nuteisė du 255-jo bataliono karius: eilinį Jurgį Čeponį už nepaklusnumą 6 mėnesiams kalėjimo ir eilinį Stasį Vištartą už nepaklusnumą ir kariško turto vagystę 9 mėnesiams kalėjimo. 1943 m. liepos 22 d. vokiečių SS ir policijos XVI teismas Kaune nuteisė eilinį Kazį Gečionį 6 mėnesiams kalėjimo už tai, kad jis dvi dienas pavėlavo grįžti į dalinį iš atostogų. Kareivis Modestas Brazys 1943 m. balandžio mėnesį viename Baltarusijos kaime, neatsargiai elgdamasis su ginklu, netyčia sužeidė vieną merginą. Už tai jis vokiečių buvo suimtas ir tris mėnesius kalintas Mogiliovo kalėjime. Po kalinimo M. Brazys vėl buvo sugrąžintas į savo dalinį ir toliau saugojo geležinkelį. 1943 m. gruodžio mėnesį jį sužeidė granata ir M. Brazys buvo paleistas gydytis namo į Liudvinavo valsčių. Atgal į batalioną jis negrįžo. Dėl aukščiau paminėtų priežasčių bataliono karių skaičius tarnybos Baltarusijoje metu smarkiai sumažėjo. Išvykstant į Baltarusiją 255-ajame batalione buvo 496 kariai, o 1944 m. vasario mėnesį beliko tik apie 200 karių.

Pabaiga

Dr. Petro Stankero nuotr.

Vokiečių tvarkos policijos vado Lietuvoje 1942 07 21 d. įsakymas, LCVA, f. R-1018, ap. 1, b. 93, l. 20-20 a. p.
B. Saugūno 1967 09 04 d. apklausos protokolas, LYA, f. K-1, ap. 58, b. 47532/3, l. 35; Ostlande tarnaujančių vokiečių tvarkos policijos pareigūnų sąrašas, 1942 m., Bundesarchiv, f. R19/119, l. 512; P. Stankeras, Lietuvių policija 1941-1944 metais, V., 1998, p. 147.
J. Ralio 1953 04 24 d. tardymo protokolas, LYA, f. K-1, ap. 58, b. 26739/3, l. 24.
Kauno apygardos savisaugos dalimis įsakymas Nr. 51 (1942 08 18), LCVA, f. R-1444, ap. 1, b. 20, l. 57-59.
Kauno apygardos savisaugos dalimis įsakymas Nr. 49 (1942 08 12), ibid., b. 20, l. 63-66.
Kauno apygardos savisaugos dalimis įsakymas Nr. 54 (1942 09 05), ibid., b. 20, l. 51.
J. Ralio 1953 06 15 d. tardymo protokolas, LYA, f. K-1, ap. 58, b. 26739/3, l. 73.
J. Jurevičiaus 1949 01 08 d. tardymo protokolo išrašas, ibid., ap. 8, b. 157, l. 183.
Vokiečių policijos 1942 11 09 d. raštas dėl policijos batalionų perkėlimo, Bundesarchiv, f. R 19/120, l. 73.
B. Saugūno 1967 09 04 d. apklausos protokolas, LYA, f. K-1, ap. 58, b. 47532/3, l. 35, 36.
J. Ralio 1953 06 15 d. tardymo protokolas, ibid., b. 26739/3, l. 73-74.
Lietuvos partizaninio judėjimo štabo 1943 m. pažyma apie lietuvių policijos batalionų karius, LYA, f. 1, ap. 1, b. 22, l. 162.
A. Martinionis, Rytų fronte-atkaklius mūšiai, V., 2000, p. 74.
S. Būdviečio 1953 01 24 d. tardymo protokolas, LYA, f. K-1, ap. 47, b. 441, l. 84, 85.
J. Bogdanskio 1947 01 09 d. tardymo protokolas, ibid., ap. 58, b. 9007/3, l. 12.
V. Ivanausko 1943 07 09 d. laiškas žmonai Onutei, ibid., b. P-17480, l. 6-7 (vokas Nr. 1).
V. Ivanausko 1943 09 18 d. laiškas žmonai Onutei, ibid., b. P-17480, l. 2 (vokas Nr. 2).
J. Ralio 1953 04 24 d. tardymo protokolas, ibid., b. 26739/3, l. 26.
J. Bakaičio 1945 01 15 d. tardymo protokolas, ibid., b. 2322/3, l. 30 a. p.-31.
J. Bendoriaus 1945 02 06 d. tardymo protokolas, LYA, f. K-1, ap. 8, b. 8, l. 210.
B. Saugūno 1967 09 04 d. tardymo protokolas, ibid., ap. 58, b. 47532/3, l. 37.
A. J. Munoz, Hitlers Eastern Legions, volume -I, The Baltic Schutzmannschaft, N. Y., 1996, p. 32.
J. Ralio 1953 04 24 d. tardymo protokolas, LYA, f. K-1, ap. 58, b. 26739/3, l. 27.
F. Priščio 1951 10 22 d. tardymo protokolas, ibid., ap. 47, b. 441, l. 72.
B. Saugūno 1967 09 06 d. apklausos protokolas, ibid., ap. 58, b. 47532/3, l. 43, 44.
B. Saugūno 1967 09 07 d. apklausos protokolas, ibid., l. 46-48; A. Bakanavičiaus 1968 12 10 d. apklausos protokolas, ibid., ap. 58, b. 47588/3, t. 1, l. 272, 273.
Lietuvos SSR Aukščiausiojo teismo baudžiamųjų bylų teisminės kolegijos 1967 12 22 d. nuosprendis, ibid., b. 47532/3, l. 370-374.
A. Martinionis, op. cit., p. 77, 78.
J. Ralio 1953 04 24 d. ir 1953 06 15 d. tardymo protokolai, LYA, f. K-1, ap. 58, b. 26739/3, l. 28-29, 78-79.
R. Zizas, Lietuvių savisaugos (apsaugos) batalionų karių nuostoliai Vokietijos-SSRS karo metu (1941-1945), Karo archyvas, t. XIX, Vilnius, 2004, p. 321.
R. Zizas, op. cit., p. 322.
Žuvusiųjų kortelė, LCVA, f. R-1018, ap. 1, b. 147, l. 135.
Ibid., b. 147, l. 5.
Ibid., b. 147, l. 101; R. Zizas, op. cit., p. 308, 312, 320, 333, 337; A. Martinionis, Rytų fronte-atkaklius mūšiai, p. 75.
R. Zizas, op. cit., p. 328.
R. Zizas, op. cit., p. 279.
R. Zizas, op. cit., p. 284; A. Martinionis, op. cit., p. 75.
Vokiečių tvarkos policijos vado Lietuvoje 1943 09 04 d. ir 09 05 d. raštai, LCVA, f. R-689, ap. 1, b. 49, l. 308, 310.
Vokiečių policijos įsakymai dėl dezertyrų suėmimo, LCVA, f. R-691, ap. 1, b. 80, l. 2, 28, 43, 46, 149; ibid., b. 78, l. 27; b. 79, l. 354; b. 81, l. 299, 80, 138, 11.
Tvarkos policijos vado Lietuvoje 1943 04 19 d. įsakymas, ibid., f. R-689, ap. 1, b. 49, l. 141.
Tvarkos policijos vado Lietuvoje 1943 07 22 d. įsakymas, ibid., b. 50, l. 189.
M. Brazio 1947 03 17 d. tardymo protokolas, LYA, f. K-1, ap. 58, b. P-19921, l. 14-15.
J. Ralio 1953 06 15 d. tardymo protokolas, ibid., b. 26739/3, l. 76.

Diskusijos, komentarai, nuomonės, problemos

Ir vėl žaidimas lenkų korta

Ryszard Macekianec

Pastaruosiu metu dar viena garsiai nuskambėjusi tema, paaštrinusi visuomenės santykius, buvo lenkų tautybės Lietuvos gyventojų raginimas gauti „Lenko kortą“. Spaudimą daro Rinkimų akcijos veikėjai, Lenkijos diplomatinė atstovybė, žiniasklaidos priemonės – ir leidžiamos Lenkijoje, ir dotuojamos iš Lenkijos, bet leidžiamos Lietuvoje. Tas organizuotas didelis triukšmas kaip paprastai kyla iš tų pačių sferų, kurios ne vienerius metus provokuoja konfliktus siekdamas politinių tikslų, nuolatos viešindamos neigiamą informaciją apie Lietuvą, negarbingai skleidamos propagandą apie skriaudas, nors didelę jų dalį turėtų prisiimti spresiti pačios. Visa tai atrodo labai nepalankiai ir formuoja Lietuvos visuomenės sąmonėje itin nepatrauklų visų Lietuvos lenkų įvaizdį, kelia pagrįstą nerimą tai lenkiškajai visuomenės daliai, kurios daugelis kartų ir varguose, ir džiaugsmuose buvo susijusios su Lietuva, ir kuri neketina ieškoti naujos tėvynės.

Pirmaisiais metais po Nepriklausomybės atkūrimo dar galėjo būti abejonių dėl valstybingumo plėtojimo krypties ir įvairių institucijų veikimo būdų, tačiau deklaravus, o ypač integruojantis į euroatlantines struktūras, negali būti jokių dvejonų – Lietuva kuria teisinę pilietinę valstybę. Ir kaip visos valstybės, išsilaisvinusios iš sovietų viešpatavimo, deja, labai sunkiai įveikia per ilgus metus išsisknijusias atgyvenas.

Prieš daug metų, kai kertant sieną kartais tekdavo laukti kelias dienas, mes taip pat kalbėjome apie tai, kad reikia ieškoti sprendimų palengvinti kontaktus su kaimynine valstybe. Šiandien, kai visa Europa jau yra atvira, o sienos kertamos net nesustojant, Lenkija netikėtai priima įstatymą, įteisinantį „Lenko kortą“. Maža to, ima daryti spaudimą, daugiausia – Lietuvai, kad šalyse kaimynėse gyvenantys lenkai, kurie yra tų valstybių piliečiai, priimtų tą Kortą ir deklaruotų priklausomybę lenkų tautai, kaip nustatyta minėtame dokumente. Be abejo, suprantant, kad tautos samprata šiuolaikinės Europos demokratijos sąlygomis yra lygiavertė valstybės piliečių bendrijai, nepriklausomai nuo kilmės ar tautybės. Tad dar labiau stebina tas dalykas, kad priklausymą kitos valstybės visuomenei ir išpareigojimus tai valstybei deklaruoja asmenys, atstovaujantys Lietuvos Respublikai – Seimo nariai. Liūdna, kad tas spaudimas daromas menkai susigaudantiems gyventojams tokiu laikotarpiu, kai jie po ilgus metus trukusio sovietų viešpatavimo vos pradeda išsąmoninti pilietybės sąvoką ir jos reikšmės svarį.

Ypatingą nerimą ir apmaudą kelia tai, kad lygiagrečių abipusių veiksmų imasi Varšuva ir Maskva (tokius veiksmus kaip silpnėsiųjų puolimą savo

laiku rašytojas Józefas Mackiewiczus apibūdino „kiauliškai - neriteriškai“). Dėl to strateginiuose Lietuvos regionuose – sostinės Vilniaus regione, Klaipėdoje ir „atominiame“ mieste Visagine – atsiranda gana daug lenkų ir rusų tautybės Lietuvos piliečių, deklaruojančių savo priklausomybę ir kaimyninių valstybių visuomenėms. Toks dalykas bus labai nenaudingas Lietuvai, smarkiai padidins vidinę valstybės destabilizaciją su visais iš čia kylančiais neigiamais padariniais. O visuomeninių ar ekonominių krizių laikotarpiu – ypač.

Tokia situacija taip pat dar labiau pagilina visuomeninių mažumų dezintegraciją ir saviizoliaciją, kuri rajonuose apie Vilnių šiuo metu jau yra pasiekusi bauginamą lygį, kelia grėsmę jų socialinei ir ekonominei raidai bei šiuolaikiniam progresui.

Kad taip elgiasi Maskva – tai dar suprantama. Tačiau sunkiau suprasti tai, kad analogiškai ir lygiagrečiai Lietuvos atžvilgiu elgiasi ir jos „strateginė partnerė“ – Lenkija. Tuo labiau kad jau ne pirmą kartą. Matyt, tai lemia kelios priežastys, visų pirma – menka politinė šiuolaikinių valdžios viršūnių kultūra, dėl to Lenkija faktiškai neturi gerų santykių nė su viena kaimynine šalimi. Įsitikinimas, kad Lenkija ir lenkai visada ir visame kame yra teisūs, įskaitant visus be išimties istorinius įvykius, savo pranašumo ir neklystamumo pabrėžimas kartu su posocialistine vidine tuštybe ir atsakomybės trūkumu, be abejo, atgraso nuo bendradarbiavimo, o deklaruojama partnerystė yra veikiau formalus pobūdis. Pirmiau minėtu atveju, apie kurį čia kalbama, ar nederėtų Lenkijai dėl savo veiksmų – diplomatinio atstovybių renkamos detalios informacijos apie Lietuvos piliečius, susijusius su vadinamąja „Lenko kortele“, – pasikonsultuoti su Lietuvos valdžios institucijomis?

Kitas dalykas, kad daugelio politologų vertinimu Lenkija, devintajame praėjusio amžiaus dešimtmetyje buvusi permainų Vidurio ir Rytų Europoje lydere, šiandien aiškiai yra tapusi autsaideris, ypač santvarkos pokyčių srityje. Neseniai istorikų Sławomiro Cenckiewicziaus ir Piotro Gontarczyko išleistoje knygoje „SB i Lech Wałęsa“ („Saugumo tarnyba ir Lechas Wałęsa“) nurodomas nekintantis ligišolinis valdžios struktūrų ir jos žmonių tęstinumas. Knygoje pateikiami dokumentai nedviprasmiškai atskleidžia, kad Lechas Wałęsa (slapyvardis „Bolekas“) ne tikai bendradarbiavo su SB (tai buvo sovietinio KGB Lenkijos filialas), bet SB parinkdavo jam ir atitinkamus patarėjus. Šiandien tie patarėjai, „nusipelnę „Solidarumui“, pataria dabatinei Lenkijos Respublikos valdžiai. Tos valstybės nelaimė buvo ir tai, kad po penkerių metų, kuriuos aukščiausios valstybės pareigas ėjo „Bolekas“, paskui 10 metų iš eilės Lenkiją valdė „Aleksas“. Pirmasis Lenkijos ambasadorius Lietuvoje buvo SB mokyklos dėstytojas, kuris, prieš atvykdamas su diplomatine misija į Vilnių, daug padarė, kad jo šalyje nebūtų vykdoma liustracija, stengėsi skirti ir aukštas pareigas pačios SB žmones. Šiandien jis – Lietuvos garbės ambasadorius Lenkijoje. Dabartinis Lenkijos ambasadorius Vilniuje taip pat yra

Padėka už paramą „Vorutai“ 2008 m.

„Vorutos“ laikraštis leidžiamas padedant skaitytojams ir rėmėjams. Gautos lėšos dažniausiai skiriamos „Vorutos“ prenumeratai sumokėti. Laikraštį prenu-meruoja Lietuvos pagrindinės ir vidurinės mokyklos, bažnyčios, globos namai, bibliotekos.

Šv. Kalėdų ir Naujųjų Metų proga dėkojame mūsų geradariams:

Dainorai Juknevičiūtei
Joseph Tyszkiewicz
Evai Jankus Gerolai
Marijai Rėmienei
Vilniaus krašto lietuvių sąjungai (Bronius Saplys)
Lietuvių katalikų religinei šalpai
Kanados lietuvių katalikų centrui
Tautos fondui
„Vilnijos“ draugijai
Gediminui Adolfui Paviržiui
UAB „Vilniaus žemės grupė“
UAB „Senovė“
Utenos ir Vilniaus apskričių „Vorutos“ skaitytojams,
paaukojusiems 2 proc. GPM.

„Vorutos“ redakcija

Maskvos sovietinės diplomatijos instituto auklėtinis...

Ar tie žmonės gali Lietuvai linkėti gero – daugiau negu abejotina. Ir ne atsitiktinis dalykas yra tai, kad jiems dalyvaujant šiandien finansuojamas ir remiamas išimtinai kraštutinis antilietuviškas elementas.

Lieka atviras dar vienas klausimas – kodėl ta gerokai didesnė lenkiškoji Lietuvos visuomenės dalis, kuri nere-mia Akcijos veiklos ir už ją nebalsuoja, susiklosčius dabatinei ir panašioms situacijoms tyli ir nepareikšia savo protesto prieš minėtus veiksmus, kurie bus labai nenaudingi visiems, o ypač jaunajai Lietuvos lenkų kartai, kuriai teks ateityje patirti tų provokacinių veiksmų padarinius.

Pirma, akivaizdu, kad ta visuomenės dalis neturi kur pareikšti savo nuomonės, nes iki šiol yra remiamos ir gali netrikdomai veikti Lietuvoje tikrai tos žiniasklaidos priemonės, kurios remia Rinkimų akciją ir kadru bei ideologiniu požūriu yra „Czerwony Sztandar“ („Raudonosios vėliavos“) tąsa. Pagal tuos pačius kriterijus teikiama ir pagalba iš Lenkijos.

Antra – karti patirtis, pradedant preziden-to V. Adamkaus rinkimais ir baigiant 2007 m. savivaldybių rinkimais, rodo,

kad viešai pareikšta parama valdžiai iki šiol visada liūdnai baigdavosi rėmėjams. Laimėdavo tie, kurių pozicija buvo dviprasmė arba aiškiai antilietuviška. Ir tai trunka, deja, jau daugelį metų.

Po aštuonerių ilgų pokomunistinių kairiųjų valdymo metų Lietuvoje į valdžią atėjo dešiniųjų ir centrinių koalicija. Tik ar norės naujieji valstybės vadovai be ekonominių problemų išvelgti ir tai, kad neišvengiamai turi būti įgyvendinami pokyčiai tose srityse ir dėl tų dalykų, kurie padeda didinti vidinę valstybės sanglaudą, – tai bus matyti artimiausioje ateityje. Sena tiesa, kad kiekviena tauta turi teisę ginti – ir nuo priešų, puolančių iš išorės, ir nuo bandymų destabilizuoti valstybę iš vidaus, nuo organizuoto nusikalstamumo, vykdomo ir prisidengus legaliomis partijų ar organizacijų išskabomis. Niekas kitas neištengs atlikti tos gynybos pareigos, tikrai teisėtai išrinkta valdžia. O aiški ir tinkama valdžios pozicija ir nenuolaidumas veiksmų, nukreiptų į valstybės vardo diskreditavimą bei pilietinės visuomenės dezintegravimą atžvilgiu, be abejo, padidins jos rėmėjų gretas.

Ryszard MACEKIANEC
www.balsas.lt
2008.11.27

„Voruta“
parduodama

- K110 Vilnius, Geležinkelio g. 16
- K145 Vilnius, Konstitucijos pr. 12
- K190 Vilnius, Gedimino pr. 7
- K200 Vilnius, Gedimino pr. 13
- K26 Vilnius, Sodų g. 22
- K44 Vilnius, J. Lelevelio g. 2
- K45 Vilnius, Gedimino pr. 19
- K48 Vilnius, Gedimino pr. 2
- K5 Vilnius, Sodų g. 22
- K6 Vilnius, Gedimino pr. 44
- K7 Vilnius, Gedimino pr. 31
- K78 Trakai, Vytauto g. 90
- K8 Vilnius, Gynėjų g. 1
- K85 Trakai, Vytauto g. 37
- K9 Grigiškės Kovo 11-osios g. 25a
- K91 Vilnius, Geležinkelio g. 4
- K369 Klaipėda, Taikos pr. 101
- K236 Kaunas, Laisvės al./ Ožėškienės g.
- K466 Panevėžys, Savanorių g. 5
- K558 Šiauliai, Tilžės g. 109
- K436 Marijampolė, Stoties g. 2
- K400 Alytus, Jotvingių g. 10
- K562 Palanga, Vytauto g. 94

Mieli skaitytojai,

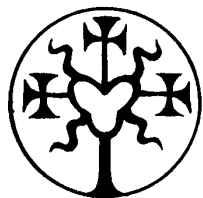
Maloniai prašome visus laiškus, straipsnius, fotografijas siųsti el. paštu tokiu adresu
vorutosfondas@voruta.lt
Iš anksto dėkojame
Redakcija

Trakų žemė

Trakų rajono laikraštis
„Trakų žemė“

priima reklamą,
skelbimus, pranešimus,
sveikinimus, užuojautas.

Kreiptis tel./faks.:
8 528 55331
8 528 512 66
mob. 8 605 19302
arba el. paštu
trakuzeme@voruta.lt
voruta@voruta.lt,
Naujoji g. 16, Trakai

Mirus prof. habil. dr. Antanui STASIŪNUI,
nuoširdžiai užjaučiame artimuosius, draugus.

„Vilnijos“ draugija
Vilniaus krašto lietuvių sąjunga

Voruta

Visos prekių ženklų teisės
saugomos

9 771392 067018

Prenumeratos
indeksas 0135

Redakcinė kolegija:

Dr. Arūnas Bubnys, habil. dr. Kazimieras Garšva, Vytautas Gocentas, archit. Dainora Juchnevičiūtė – Vaivadienė,
dr. Viktoras Jencius, dr. Napoleonas Kitkauskas, dr. Kęstutis Petrulis, Gediminas Paviržis, akad. prof. habil. dr. Antanas Tyla,
akad. prof. habil. dr. Zigmas Zinkevičius, Juozas Vercinkevičius (vyriausiasis redaktorius).

© Voruta 2008. Visa medžiaga (rašiniai), pateikta laikraštyje „Voruta“, yra VŠĮ „Vorutos“ fondas (įmonės kodas 181392738) nuosavybė. Laikraštį ar jo straipsnius kopijuoti ir platinti be raštiško sutikimo draudžiama.

© Voruta, 2008. Leidžiamas nuo 1989 m. spalio 24 d. Devynioliktieji leidimo metai. Rengėjas (leidėjas) – VŠĮ „Vorutos“ fondas, įmonės kodas 181392738. Direktoriė Aušra Virvicienė. Adresas: Naujoji g. 16, Trakai. Laikraštis išeina kas antrą šeštadienį. Apimtis – 4 sp. l. Rinko ir maketavo „Vorutos“ leidykla. Redakcijos adresas: Naujoji g. 16, Trakai, tel./faks.: (8 528) 5 53 31; (8 528) 5 12 66, mob. (8 605) 19 302. Vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius, el. p. **redaktorius@voruta.lt** Spausdino AB spaustuvė „Titnagas“, Vasario 16-osios g. 52, Šiauliai. Tiražas 1200 egz.

Ieva Jankutė, Lietuva
Tadas Stomma, JAV
Marija Remienė, JAV
Bronius Saplys, Kanada

Spaudos radijo ir televizijos
rėmimo fondas
Vilniaus krašto lietuvių
sąjunga išėvijoje

Laiškams: „Voruta“, Naujoji g. 16, LT-21111 Trakai, LIETUVA. Tel. faksas: (8 528) 5 53 31; (8 528) 5 12 66. El. paštas: **vorutosfondas@voruta.lt**, voruta@voruta.lt. Interneto svetainė: <http://www.voruta.lt>

Redakcija: Aleksandras Adamkavičius (vyr. redaktoriaus pavaduotojas), Martynas Buiys, Albina Trečiokienė (buhalterė), Aukšė Kekytė, Birutė Žemaitaitytė, Juozas Vercinkevičius